tarikhema.org

UCLA

START

UCLA Reprographic Service

pdf.tarikhema.org

tarikhema.org

UCLA

REEL 101

UCLA Reprographic Service

pdf.tarikhema.org

tarikhema.org

Microfilmed 1990

University of California
Reprographic Service
Los Angeles, CA 90024-151804

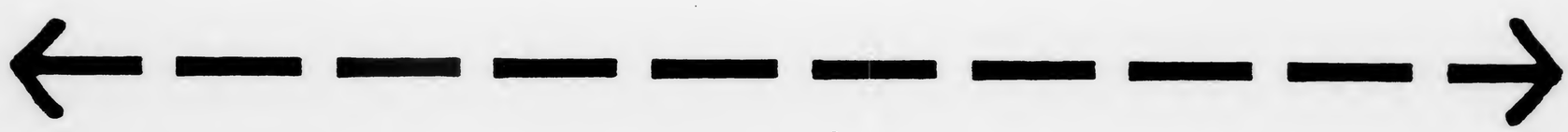

6 inches

Reduction Ratio 7:1

pdf.tarikhema.org

tarikhema.org

National Preservation Program for Biomedical Literature:

Preservation of Persian and Arabic Medical Manuscripts

Funded in part by the
National Library of Medicine
and the
University of California at Los Angeles

(Contract Number N01-LM-9-3534)

October 1989 - September 1990

pdf.tarikhema.org

tarikhema.org

The material on this microfilm is of varying quality. Portions of the material may illegible due to:

Aged paper
Foxed, stained, or insect damaged paper
Water damaged paper
Glossy paper
Illegible script or faded ink

Red and purple within the manuscripts may appear paler.

pdf.tarikhema.org

tarikhema.org

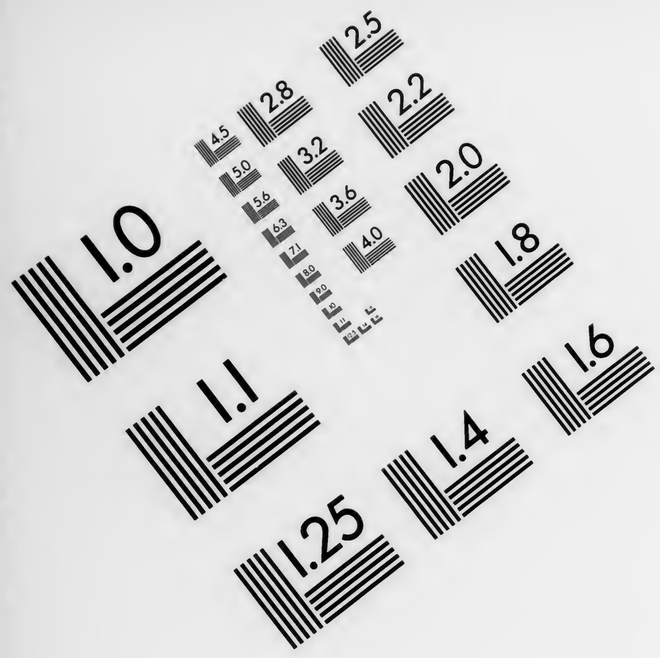

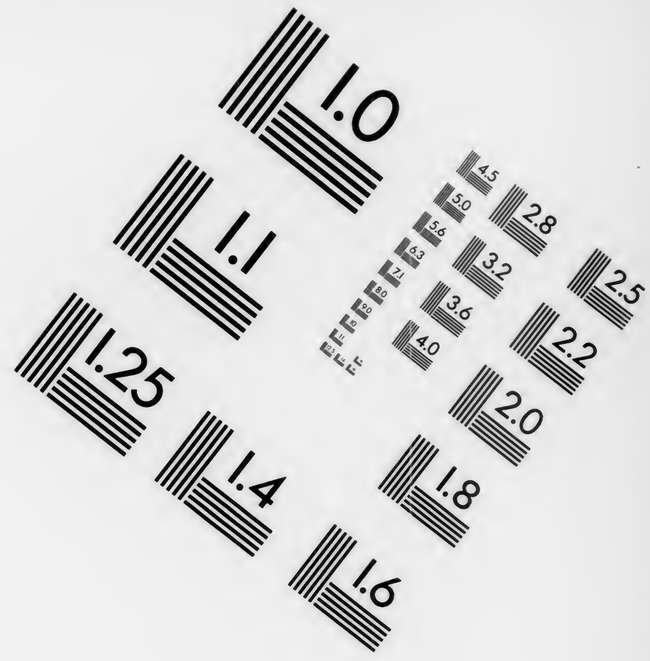

AIIM

Association for Information and Image Management

1100 Wayne Avenue, Suite 1100
Silver Spring, Maryland 20910

301/587-8202

MS303-1980

Centimeter

Inches

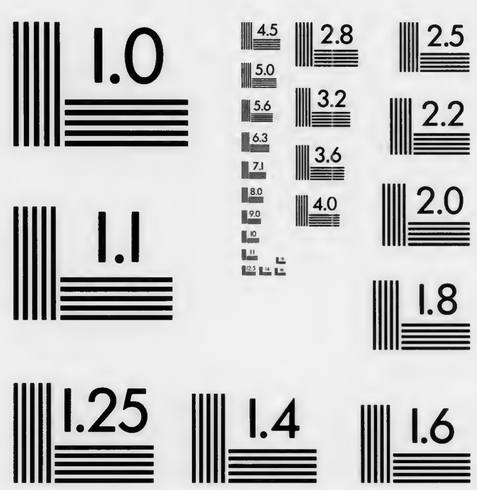

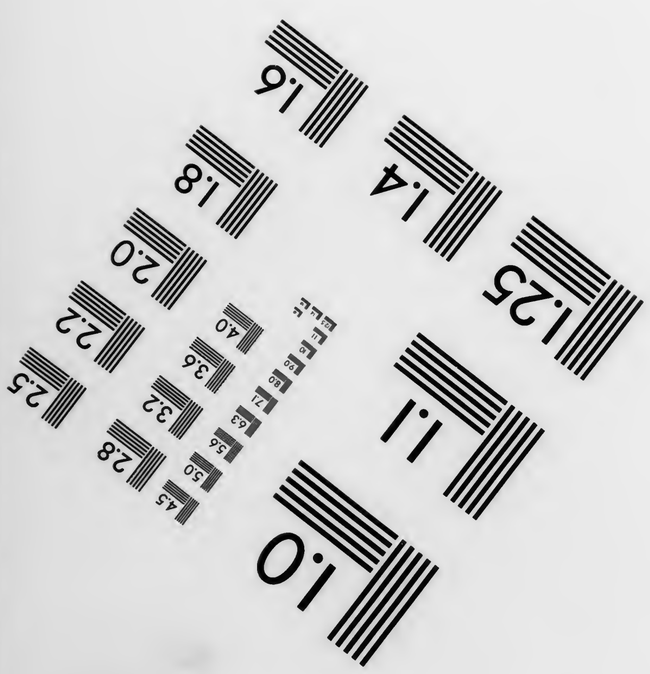

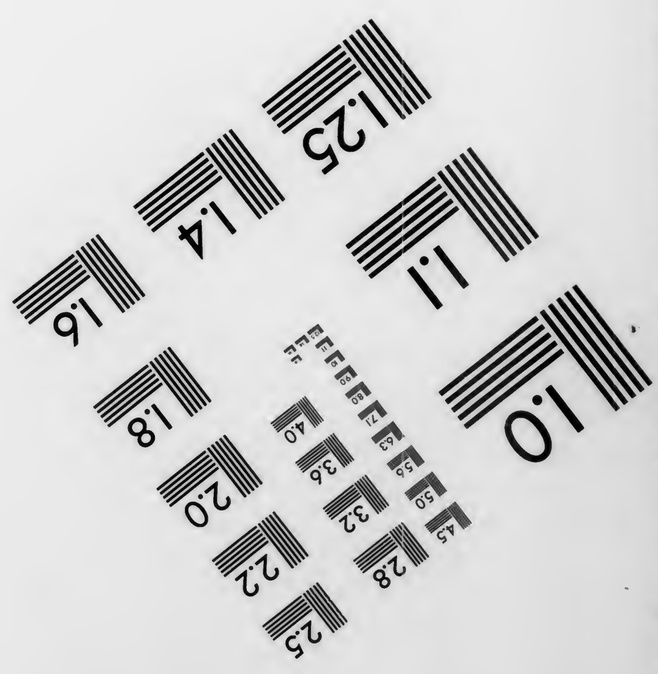

MANUFACTURED TO AIIM STANDARDS
BY APPLIED IMAGE, INC.

mandegar.tarikhema.org
tarikhema.ir
pdf.tarikhema.org

tarikhema.org

Los Angeles,
University of California

Louise M. Darling Biomedical Library

History and Special Collections
Division

Persian Medical Manuscript Collection

(Shelved as Ms Collection 60)

For permission to publish, or obtain
copies of microfilm, write to:

History and Special Collections Division
Louise M. Darling Biomedical Library
University of California, Los Angeles
Los Angeles, CA 90024-1798
U.S.A.

mandegar.tarikhema.org
tarikhema.ir
pdf.tarikhema.org

tarikhema.org

*Ms.
coll.
no.60
RARE

Persian medical manuscripts. -- ca. 1100-ca. 1900.
150 v. ; 15 x 8-38 x 24 cm.
Entire collection microfilmed as part of a National Library of Medicine preservation project: the preservation master negative is at NLM; the printing master negative is at the University of California's Southern Regional Library Facility; a positive copy is housed in the UCLA Biomedical Library's History Division.
Formerly a part of: Near Eastern manuscript collection, Dept. of Special Collections, University Library, University of Califonia, Los Angeles, and assigned accession no. 1117. Transferred to the History Division of the UCLA Biomedical Library in

CLU-M ejf 891113 CLUHsl SEE NEXT CRD

*Ms.
coll.
no.60
RARE

Persian medical manuscripts. ... ca. 1100-ca. 1900. (Card 2)
March, 1986.
Finding aids: Annotated and indexed list available in library: Richter-Bernburg, Lutz, Persian medical manuscripts at the University of California, Los Angeles : a descriptive catalogue (Malibu : Undena Publications, 1978)
1. Medicine, Arabic. 2. Manuscripts, Medical. I. University of California, Los Angeles. Louise M. Darling Biomedical Library. History and Special Collections Division. II. Series: Near Eastern manuscript collection ; no. 1117.

CLU-M ejf 891113 CLUHsl

pdf.tarikhema.org

tarikhema.org

Persian Medical Manuscript Collection

Ms. 103

(Richter-Bernburg 152)

Author: Anonymous

Title: Basāyeṭo n-nabż

41 fols., 150 x 100 mm

mandegar.tarikhema.org
tarikhema.ir
pdf.tarikhema.org

tarikhema.org

Coll. 1117
MS 103

San Bapan Valley

THE LIBRARY
OF
THE UNIVERSITY
OF CALIFORNIA
LOS ANGELES

mandegar.tarikhema.org
tarikhema.ir
pdf.tarikhema.org

tarikhema.org

BLANK PAGES

CLU-M

pdf.tarikhema.org

DR. CARO
19 ISFAHAN 35
MINASIAN

بسایط النبض

طویل دل علی کثرة الحرارة	قصیر دل علی قلة الحرارة	معتدل فی الطول والقصر دل علی اعتدال فی الطول والقصر	عریض دل علی کثرة الرطوبة
ضیق دل علی قلة الرطوبة	معتدل فی العرض والضیق دل علی اعتدال فی الکثرة والقلة بحسب الرطوبة	سابق دل علی کثرة الحرارة	منخفض دل علی قلة الحرارة
معتدل فی الشهوق والانخفاض دل علی اعتدال فی الشهوق والانخفاض وفی الحرارة	قوی القرع دل علی شدة قوة الحرارة	ضعیف القرع دل علی ضعف القوة الحرارة	معتدل فی القوة والضعف بحسب القرع دل علی اعتدال فی القوة والضعف
سریع الحرکة دل علی شدة حاجة القلب لهواء بارد	بطی الحرکة دل علی قلة حاجة القلب لهواء بارد	معتدل فی السرعة والبطء دل علی توسط القلب لهواء بارد	صلبة الالة دل علی یبس البدن
لینة الالة دل علی لینة البدن	معتدل فی الصلابة واللین دل علی اعتدال بحسب الصلب واللینة	متواتر السکون دل علی ضعف قوة الحیوانیة	متفاوت السکون دل علی شدة الحیوانیة

معتدلة فی التواتر والتفاوت دل علی اعتدال بحسب القوة والضعف	ممتلی دل علی کثرة الدم والروح	خالی دل علی قلة الدم والروح	معتدلة فی الامتلاء والخلاء دل علی اعتدال الدم والروح
حار العرق دل علی حرارة الدم والروح	بارد العرق دل علی برودة الدم والروح	معتدل فی الحرارة والبرودة بحسب العرق دل علی اعتدال الحرارة والبرودة	مختلف الزمان بحسب الحرکة والسکون دل علی عدم اعتدال
متساوی الزمان بحسب الحرکة والسکون دل علی اعتدال	متساوی الاجزاء بحسب الاحوال دل علی اعتدال	مختلف الاجزاء بحسب الاحوال دل علی عدم اعتدال	مختلف منتظم بحسب الاجزاء دل علی عدم اعتدال
مختلف غیر منتظم بحسب الاجزاء دل علی عدم اعتدال الاحوال			

pdf.tarikhema.org

طويل دل على كثرة الحرارة ضيق دل على قلة الرطوبة	طويل دل على كثرة الحرارة شاهق دل على كثرة الحرارة	طويل دل على كثرة الحرارة قوى القرع دل على شدة قوة الحيوانية	طويل دل على كثرة الحرارة سريع الحركة دل على حاجة القلب لهواء بارد
طويل دل على كثرة الحرارة صلب الالة دل على يبس البدن	طويل دل على كثرة الحرارة متفاوة السكون دل على شدة قوة الحيوانية	طويل دل على كثرة الحرارة ممتلى دل على كثرة الدم والروح	طويل دل على كثرة الحرارة حار العرق دل على حرارة الدم والروح
طويل دل على كثرة الحرارة مختلف الزمان دل على سوء الحال	طويل دل على كثرة الحرارة مختلف الاجزاء دل على سوء الحال	طويل دل على كثرة الحرارة مختلف غير منتظم دل على اختلال حال	ضيق دل على قلة الرطوبة شاهق دل على كثرة الحرارة
ضيق دل على قلة الرطوبة قوى القرع دل على شدة قوة الحيوانية	ضيق دل على قلة الرطوبة سريع الحركة دل على شدة القلب بهواء بارد	ضيق دل على قلة الرطوبة صلب الالة دل على يبس البدن	ضيق دل على قلة الرطوبة متفاوة السكون دل على شدة قوة الحيوانية

ضيق دل على قلة الرطوبة ممتلى دل على كثرة الدم والروح	ضيق دل على قلة الرطوبة حار العرق دل على حرارة الدم والروح	ضيق دل على قلة الرطوبة مختلف الزمان دل على سوء الحال	ضيق دل على قلة الرطوبة مختلف الاجزاء دل على سوء الحال
ضيق دل على قلة الرطوبة مختلف غير منتظم دل على اختلال حال	شاهق دل على كثرة الحرارة قوى القرع دل على شدة قوة الحيوانية	شاهق دل على كثرة الحرارة سريع الحركة دل على حاجة القلب لهواء بارد	شاهق دل على كثرة الحرارة صلب الالة دل على يبس البدن
شاهق دل على كثرة الحرارة متفاوة السكون دل على شدة قوة الحيوانية	شاهق دل على كثرة الحرارة ممتلى دل على كثرة الدم والروح	شاهق دل على كثرة الحرارة حار العرق دل على حرارة الدم والروح	شاهق دل على كثرة الحرارة مختلف الزمان دل على سوء الحال
شاهق دل على كثرة الحرارة مختلف الاجزاء دل على سوء الحال	شاهق دل على كثرة الحرارة مختلف غير منتظم دل على اختلال حال	قوى القرع دل على شدة قوة الحيوانية سريع الحركة دل على كثرة حاجة القلب لهواء بارد	قوى القرع دل على شدة قوة الحيوانية صلب الالة دل على يبس البدن

قوی القرع دل علی شدة قوة الحیوانیة متفاوة السکون دل علی شدة قوة الحیوانیة	قوی القرع دل علی شدة قوة الحیوانیة ممتلی دل علی کثرة الدم والروح	قوی القرع دل علی شدة قوة الحیوانیة حار العرق دل علی حرارة الدم والروح	قوی القرع دل علی شدة قوة الحیوانیة مختلف الزمان دل علی سوء الحال
قوی القرع دل علی شدة قوة الحیوانیة مختلف الاجزاء دل علی سوء الحال	قوی القرع دل علی شدة قوة الحیوانیة مختلف غیر منتظم دل علی اختلال حال	سریع الحرکة دل علی حاجة القلب بهواء بارد صلب الالة دل علی یبس البدن	سریع الحرکة دل علی حاجة القلب بهواء بارد متفاوة السکون دل علی شدة قوة الحیوانیة
سریع الحرکة دل علی حاجة القلب بهواء بارد ممتلی دل علی کثرة الدم والروح	سریع الحرکة دل علی حاجة القلب بهواء بارد حار العرق دل علی حرارة الدم والروح	سریع الحرکة دل علی حاجة القلب بهواء بارد مختلف الزمان دل علی سوء الحال	سریع الحرکة دل علی حاجة القلب بهواء بارد مختلف الاجزاء دل علی سوء الحال
سریع الحرکة دل علی حاجة القلب بهواء بارد مختلف غیر منتظم دل علی اختلال احوال	صلب الالة دل علی یبس البدن متفاوة السکون دل علی شدة قوة الحیوانیة	صلب الالة دل علی یبس البدن ممتلی دل علی کثرة الدم والروح	صلب الالة دل علی یبس البدن حار العرق دل علی حرارة الدم والروح

صلب الالة

صلب الالة دل علی یبس البدن مختلف الزمان دل علی سوء حال	صلب الالة دل علی یبس البدن مختلف الاجزاء دل علی سوء حال	صلب الالة دل علی یبس البدن مختلف غیر منتظم دل علی اختلال حال	متفاوة السکون دل علی شدة قوة الحیوانیة ممتلی دل علی کثرة الدم والروح
متفاوة السکون دل علی شدة قوة الحیوانیة حار العرق دل علی حرارة الدم والروح	متفاوة السکون دل علی شدة قوة الحیوانیة مختلف الزمان دل علی سوء الحال	متفاوة السکون دل علی شدة قوة الحیوانیة مختلف الاجزاء دل علی سوء الحال	متفاوة السکون دل علی شدة قوة الحیوانیة مختلف غیر منتظم دل علی اختلال حال
ممتلی دل علی کثرة الدم والروح حار العرق دل علی حرارة الدم والروح	ممتلی دل علی کثرة الدم والروح مختلف الزمان دل علی سوء الحال	ممتلی دل علی کثرة الدم والروح مختلف الاجزاء دل علی سوء الحال	ممتلی دل علی کثرة الدم والروح مختلف غیر منتظم دل علی اختلال حال
حار العرق دل علی حرارة الدم والروح مختلف الزمان دل علی سوء الحال	حار العرق دل علی حرارة الدم والروح مختلف الاجزاء دل علی سوء الحال	حار العرق دل علی حرارة الدم والروح مختلف غیر منتظم دل علی اختلال حال	مختلف الزمان دل علی سوء الحال مختلف الاجزاء دل علی سوء الحال

مختلف الزمان دل على سوء الحال	مختلف الاجزاء دل على سوء الحال	قصير دل على قلة الحرارة	قصير دل على قلة الحرارة
مختلف غير منتظم دل على اختلال حال	مختلف غير منتظم دل على اختلال حال	عريض دل على كثرة الرطوبة	منخفض دل على قلة الحرارة
قصير دل على قلة الحرارة	قصير دل على قلة الحرارة	قصير دل على قلة الحرارة	قصير دل على قلة الحرارة
ضعيف القرع دل على ضعف قوة الحيوانية	بطئ الحركة دل على قلة حاجة القلب لهواء بارد	لينة الالة دل على رطوبة البدن	متواتر السكون دل على ضعف قوة الحيوانية
قصير دل على قلة الحرارة	قصير دل على قلة الحرارة	قصير دل على قلة الحرارة	قصير دل على قلة الحرارة
خالى دل على قلة الدم والروح	بارد العرق دل على برودة الكد والروح	متساوى الحركة و السكون دل على اعتدال حال	متشابه الاجزاء دل على اعتدال حال
قصير دل على قلة الحرارة	عريض دل على كثرة الرطوبة	عريض دل على كثرة الرطوبة	عريض دل على كثرة الرطوبة
مختلف منتظم دل على اعتدال حال	منخفض دل على قلة الحرارة	ضعيف القرع دل على ضعف قوة الحيوانية	بطئ الحركة دل على حاجة القلب لهواء بارد

عريض

عريض دل على قلة الرطوبة	عريض دل على قلة الرطوبة	عريض دل على قلة الرطوبة	عريض دل على قلة الرطوبة
لينة الالة دل على رطوبة البدن	متواتر السكون دل على ضعف قوة الحيوانية	خالى دل على قلة الدم والروح	بارد العرق دل على برودة الكد والروح
عريض دل على قلة الرطوبة	عريض دل على قلة الرطوبة	عريض دل على قلة الرطوبة	منخفض دل على قلة الحرارة
متساوى الحركة و السكون دل على اعتدال	متشابه الاجزاء دل على اعتدال	مختلف غير منتظم دل على اختلال حال	ضعيف العرق دل على ضعف قوة الحيوانية
منخفض دل على قلة الحرارة	منخفض دل على قلة الحرارة	منخفض دل على قلة الحرارة	منخفض دل على قلة الحرارة
بطئ الحركة دل على قلة حاجة القلب لهواء بارد	لينة الالة دل على رطوبة البدن	متواتر السكون دل على ضعف قوة الحيوانية	خالى دل على قلة الدم والروح
منخفض دل على قلة الحرارة	منخفض دل على قلة الحرارة	منخفض دل على قلة الحرارة	منخفض دل على قلة الحرارة
بارد العرق دل على برودة الكد والروح	متساوى الحركة و السكون دل على اعتدال	متشابه الاجزاء دل على اعتدال	مختلف غير منتظم دل على اختلال حال

ضعيف القرع دل على ضعف قوة الحيوانية بطيء الحركة دل على حاجة القلب لهواء بارد	ضعيف القرع دل على ضعف قوة الحيوانية متواتر السكون دل على ضعف قوة الحيوانية	ضعيف القرع دل على ضعف قوة الحيوانية لينة الالة دل على رطوبة البدن	ضعيف القرع دل على ضعف قوة الحيوانية خالي دل على قوة الدم و الروح
ضعيف القرع دل على ضعف قوة الحيوانية بارد العرق دل على برودة الدم و الروح	ضعيف القرع دل على ضعف قوة الحيوانية متشابه الاجزاء دل على اعتدال	ضعيف القرع دل على ضعف قوة الحيوانية متساوي الحركة و السكون دل على اعتدال	ضعيف القرع دل على ضعف قوة الحيوانية مختلف منتظم دل على اعتدال
بطي الحركة دل على قلة حاجة القلب لهواء بارد لينة الالة دل على رطوبة البدن	بطي الحركة دل على حاجة القلب لهواء بارد خالي دل على قلة الدم و الروح	بطي الحركة دل على حاجة القلب لهواء بارد متواتر السكون دل على ضعف قوة الحيوانية	بطي الحركة دل على حاجة القلب لهواء بارد بارد العرق دل على برودة الدم و الروح
بطي الحركة دل على حاجة القلب لهواء بارد متساوي الحركة و السكون دل على اعتدال	بطيء الحركة دل على حاجة القلب لهواء بارد متشابه الاجزاء دل على اعتدال	بطيء الحركة دل على حاجة القلب لهواء بارد مختلف منتظم دل على اعتدال	لينة الالة دل على رطوبة البدن متواتر السكون دل على ضعف قوة الحيوانية

لينة الالة دل على رطوبة البدن خالي دل على قلة الدم و الروح	لينة الالة دل على رطوبة البدن بارد العرق دل على برودة الدم و الروح	لينة الالة دل على رطوبة البدن متساوي الحركة و السكون دل على اعتدال	لينة الالة دل على رطوبة البدن متشابه الاجزاء دل على اعتدال
لينة الالة دل على رطوبة البدن مختلف منتظم دل على اعتدال	متواتر السكون دل على ضعف قوة الحيوانية خالي دل على قلة الدم و الروح	متواتر السكون دل على ضعف قوة الحيوانية بارد العرق دل على برودة الدم و الروح	متواتر السكون دل على ضعف قوة الحيوانية متساوي الحركة و السكون دل على اعتدال
متواتر السكون دل على ضعف قوة الحيوانية متشابه الاجزاء دل على اعتدال	متواتر السكون دل على ضعف قوة الحيوانية مختلف منتظم دل على اعتدال	خالي دل على قلة الدم و الروح بارد العرق دل على برودة الدم و الروح	خالي دل على قلة الدم و الروح متساوي الحركة و السكون دل على اعتدال
خالي دل على قلة الدم و الروح متشابه الاجزاء دل على اعتدال	خالي دل على قلة الدم و الروح مختلف منتظم دل على اعتدال	بارد العرق دل على برودة الدم و الروح متساوي الحركة و السكون دل على اعتدال	بارد العرق دل على برودة الدم و الروح متشابه الاجزاء دل على اعتدال

DR. CARO
19 ISFAHAN 35
MINASIAN

بارد العرق دل على برودة الدم والروح	متساوي الحركة والسكون دل على اعتدال	متشابه الحركة والسكون دل على اعتدال	متشابه الاجزاء دل على اعتدال
مختلف منتظم دل على اعتدال	متشابه الاجزاء دل على اعتدال	مختلف منتظم دل على اعتدال	مختلف منتظم دل على اعتدال
ضيق دل على قلة الرطوبة	ضيق دل على قلة الرطوبة	ضيق دل على قلة الرطوبة	ضيق دل على قلة الرطوبة
قصير دل على قلة الحرارة	منخفض دل على قلة الحرارة	ضعيف القرع دل على ضعف قوة الحيوانية	بطيء الحركة دل على حاجة القلب لهواء بارد
ضيق دل على قلة الرطوبة	ضيق دل على قلة الرطوبة	ضيق دل على قلة الرطوبة	ضيق دل على قلة الرطوبة
لينة الالة دل على رطوبة البدن	متواتر السكون دل على ضعف قوة الحيوانية	خالي دل على قلة الدم والروح	بارد العرق دل على برودة الدم والروح
طويل دل على كثرة الحرارة	طويل دل على كثرة الحرارة	طويل دل على كثرة الحرارة	طويل دل على كثرة الحرارة
شاهق دل على كثرة الحرارة	قوي القرع دل على شدة قوة الحيوانية	سريع الحركة دل على شدة قوة الحيوانية	صلب الالة دل على يبس البدن

طويل

طويل دل على كثرة الحرارة	طويل دل على كثرة الحرارة	طويل دل على كثرة الحرارة	طويل دل على كثرة الحرارة
ضيق دل على قلة الرطوبة	ضيق دل على قلة الرطوبة	ضيق دل على قلة الرطوبة	ضيق دل على قلة الرطوبة
متفاوة السكون دل على شدة قوة الحيوانية	ممتلي دل على كثرة الدم والروح	حار العرق دل على حرارة الدم والروح	مختلفة الحركة والسكون دل على عدم اعتدال
طويل دل على كثرة الحرارة	طويل دل على كثرة الحرارة	ضيق دل على قلة الرطوبة	ضيق دل على قلة الرطوبة
ضيق دل على قلة الرطوبة	ضيق دل على قلة الرطوبة	شاهق دل على كثرة الحرارة	شاهق دل على كثرة الحرارة
مختلفة الاجزاء دل على سوء الحال	مختلف غير منتظم دل على اختلال حال	قوي القرع دل على شدة قوة الحيوانية	سريع الحركة دل على شدة حاجة القلب لهواء بارد
ضيق دل على قلة الرطوبة	ضيق دل على قلة الرطوبة	ضيق دل على قلة الرطوبة	ضيق دل على قلة الرطوبة
شاهق دل على كثرة الحرارة	شاهق دل على كثرة الحرارة	شاهق دل على كثرة الحرارة	شاهق دل على كثرة الحرارة
صلب الالة دل على يبس البدن	متفاوة السكون دل على شدة قوة الحيوانية	ممتلي دل على كثرة الدم والروح	حار العرق دل على حرارة الدم والروح
ضيق دل على قلة الرطوبة	ضيق دل على قلة الرطوبة	ضيق دل على قلة الرطوبة	شاهق دل على كثرة الحرارة
شاهق دل على كثرة الحرارة	شاهق دل على كثرة الحرارة	شاهق دل على كثرة الحرارة	قوي القرع دل على شدة قوة الحيوانية
مختلفة الحركة والسكون دل على عدم اعتدال	مختلفة الاجزاء دل على سوء حال	مختلف غير منتظم دل على اختلال حال	سريع الحركة دل على شدة حاجة القلب لهواء بارد

شاهق دل على كثرة الحرارة قوى القرع دل على شدة قوة الحيوانية صلب الالة دل على يبس البدن	شاهق دل على كثرة الحرارة قوى القرع دل على شدة قوة الحيوانية متفاوة السكون دل على شدة قوة الحيوانية	شاهق دل على كثرة الحرارة قوى القرع دل على شدة قوة الحيوانية ممتلى دل على كثرة الدم والروح	شاهق دل على كثرة الحرارة قوى القرع دل على شدة قوة الحيوانية حار العرق دل على حرارة الدم والروح
شاهق دل على كثرة الحرارة قوى القرع دل على شدة قوة الحيوانية مختلفة الحركة والسكون دل على عدم اعتدال	شاهق دل على كثرة الحرارة قوى القرع دل على شدة قوة الحيوانية مختلفة الاجزاء دل على سوء حال	شاهق دل على كثرة الحرارة قوى القرع دل على شدة قوة الحيوانية مختلفة غير منتظم دل على اختلال حال	قوى القرع دل على شدة قوة الحيوانية سريع الحركة بارد دل على شدة حاجة القلب لهواء بارد صلب الالة دل على يبس البدن
قوى القرع دل على شدة قوة الحيوانية سريع الحركة دل على شدة حاجة القلب لهواء بارد متقارب السكون دل على شدة قوة الحيوانية	قوى القرع دل على شدة قوة الحيوانية سريع الحركة دل على شدة حاجة القلب لهواء بارد ممتلى دل على كثرة الدم والروح	قوى القرع دل على شدة قوة الحيوانية سريع الحركة دل على شدة حاجة القلب لهواء بارد حار العرق دل على حرارة الدم والروح	قوى القرع دل على شدة قوة الحيوانية سريع الحركة دل على شدة حاجة القلب لهواء بارد مختلف الزمان دل على سوء حال
قوى القرع دل على شدة قوة الحيوانية سريع الحركة دل على شدة حاجة القلب لهواء بارد مختلف الاجزاء دل على سوء الحال	قوى القرع دل على شدة قوة الحيوانية سريع الحركة دل على شدة حاجة القلب لهواء بارد مختلف غير منتظم دل على اختلال حال	سريع الحركة دل على شدة حاجة القلب لهواء بارد صلب الالة دل على يبس البدن متفاوة السكون دل على شدة قوة الحيوانية	سريع الحركة دل على شدة حاجة القلب لهواء بارد صلب الالة دل على يبس البدن ممتلى دل على كثرة الدم والروح

سريع الحركة بارد دل على شدة حاجة القلب لهواء صلبة الالة دل على يبس البدن حار العرق دل على حرارة الدم والروح	سريع الحركة بارد دل على شدة حاجة القلب لهواء صلبة الالة دل على يبس البدن مختلفة الزمان دل على سوء الحال	سريع الحركة بارد دل على شدة حاجة القلب لهواء صلبة الالة دل على يبس البدن مختلفة الاجزاء دل على سوء حال	سريع الحركة بارد دل على شدة حاجة القلب لهواء صلبة الالة دل على يبس البدن مختلفة غير منتظم دل على اختلال حال
صلبة الالة دل على يبس البدن متفاوة السكون دل على شدة قوة الحيوانية	صلبة الالة دل على يبس البدن متفاوة السكون دل على شدة قوة الحيوانية	صلبة الالة دل على يبس البدن متفاوة السكون دل على شدة قوة الحيوانية	صلبة الالة دل على يبس البدن متفاوة السكون دل على شدة قوة الحيوانية
صلبة الالة دل على يبس البدن متقارب السكون دل على شدة قوة الحيوانية	متفاوة السكون دل على شدة قوة الحيوانية ممتلى دل على كثرة الدم والروح	متفاوة السكون دل على شدة قوة الحيوانية ممتلى دل على كثرة الدم والروح	متفاوة السكون دل على شدة قوة الحيوانية ممتلى دل على كثرة الدم والروح
متفاوت السكون دل على اختلال حال	ممتلى دل على حرارة الدم والروح	حار العرق دل على سوء حال	مختلف الزمان دل على سوء حال
قوى القرع دل على شدة قوة الحيوانية	قوى القرع دل على كثرة الدم والروح	سريع الحركة دل على كثرة الدم والروح	سريع الحركة دل على كثرة الدم والروح
سريع الحركة دل على كثرة الدم والروح	سريع الحركة دل على حرارة الدم والروح	صلب الالة دل على حرارة الدم والروح	صلب الالة دل على حرارة الدم والروح
مختلف الاجزاء دل على اختلال احوال	مختلف غير منتظم دل على سوء حال	متفاوة السكون دل على سوء حال	ممتلى دل على اختلال حال

حار العرق دل على حرارة الدم والروح	حار العرق دل على حرارة الدم والروح	مختلف الزمان دل على سوء حال مختلفة الاجزاء دل على اختلال حال	قصير دل على قلة الحرارة عريض دل على افراط الرطوبة منخفض دل على قلة الحرارة
مختلف الزمان دل على سوء حال مختلفة الاجزاء دل على سوء حال	مختلف الزمان دل على اختلال حال مختلف غير منتظم دل على اختلال حال	مختلف الزمان دل على اختلال حال مختلفة غير منتظمة دل على اختلال حال	
قصير دل على قلة الحرارة عريض دل على افراط الرطوبة ضعيف القرع دل على ضعف قوة الحيوانية	قصير دل على قلة الحرارة عريض دل على افراط الرطوبة بطي الحركة دل على حاجة القلب الى هواء بارد	قصير دل على قلة الحرارة عريض دل على افراط الرطوبة لينة الالة دل على رطوبة البدن	قصير دل على قلة الحرارة عريض دل على افراط الرطوبة متواتر السكون دل على ضعف قوة الحيوانية
قصير دل على قلة الحرارة عريض دل على كثرة الرطوبة خالي دل على قلة الدم والروح	قصير دل على قلة الحرارة عريض دل على افراط الرطوبة بارد العرق دل على برودة الدم والروح	قصير دل على قلة الحرارة عريض دل على افراط الرطوبة مختلف غير منتظم دل على اختلال حال	قصير دل على قلة الحرارة عريض دل على افراط الرطوبة مختلف الزمان دل على سوء حال
قصير دل على قلة الحرارة عريض دل على افراط الرطوبة مختلف الاجزاء دل على سوء حال	عريض دل على افراط الرطوبة منخفض دل على قلة الحرارة ضعيف القرع دل على ضعف قوة الحيوانية	عريض دل على افراط الرطوبة منخفض دل على قلة الحرارة لينة الالة دل على رطوبة البدن	عريض دل على افراط الرطوبة منخفض دل على قلة الحرارة متواتر السكون دل على ضعف قوة الحيوانية

عريض

عريض دل على افراط الرطوبة منخفض دل على قلة الحرارة	عريض دل على افراط الرطوبة منخفض دل على قلة الحرارة	عريض دل على افراط الرطوبة منخفض دل على قلة الحرارة	عريض دل على افراط الرطوبة منخفض دل على قلة الحرارة
خالي دل على قلة الدم والروح	بارد العرق دل على برودة الدم والروح	مختلف الاجزاء دل على سوء حال	مختلف الزمان دل على سوء حال
عريض دل على افراط الرطوبة منخفض دل على قلة الحرارة ضعيف القرع دل على ضعف قوة الحيوانية متواتر السكون دل على ضعف قوة الحيوانية	عريض دل على افراط الرطوبة منخفض دل على قلة الحرارة بطي الحركة دل على حاجة القلب الى هواء بارد	عريض دل على افراط الرطوبة منخفض دل على قلة الحرارة ضعيف القرع دل على ضعف قوة الحيوانية خالي دل على قلة الدم والروح	منخفض دل على قلة الحرارة ضعيف القرع دل على ضعف قوة الحيوانية بارد العرق دل على برودة الدم والروح
منخفض دل على قلة الحرارة ضعيف القرع دل على ضعف قوة الحيوانية مختلف الاجزاء دل على سوء حال	منخفض دل على قلة الحرارة ضعيف القرع دل على ضعف قوة الحيوانية مختلف غير منتظم دل على اختلال حال	ضعيف القرع دل على ضعف قوة الحيوانية بطي الحركة دل على حاجة القلب الى هواء بارد لينة الالة دل على رطوبة البدن	ضعيف القرع دل على ضعف قوة الحيوانية بطي الحركة دل على حاجة القلب الى هواء بارد متواتر السكون دل على ضعف قوة الحيوانية

tarikhema.org
mandegar.tarikhema.org
tarikhema.ir
pdf.tarikhema.org

ضعيف القرع دل على ضعف قوة الحيوانية بطيء الحركة دل على حاجة القلب هواء بارد	ضعيف القرع دل على ضعف قوة الحيوانية بطيء الحركة دل على حاجة القلب هواء بارد	ضعيف القرع دل على ضعف قوة الحيوانية بطيء الحركة دل على حاجة القلب هواء بارد	ضعيف القرع دل على ضعف قوة الحيوانية بطيء الحركة دل على حاجة القلب هواء بارد
خالي دل على قلة الدم والروح	بارد العرق دل على برودة الدم والروح	مختلف الزمان دل على سوء الحال	مختلف الاجزاء دل على سوء الحال
ضعيف القرع دل على ضعف قوة الحيوانية بطيء الحركة دل على حاجة القلب هواء بارد لينة الالة دل على رطوبة البدن مختلفة غير منتظمة دل على اختلال حال	بطيء الحركة دل على حاجة القلب هواء بارد لينة الالة دل على رطوبة البدن متواتر السكون دل على ضعف قوة الحيوانية	بطيء الحركة دل على حاجة القلب هواء بارد لينة الالة دل على رطوبة البدن خالي دل على قلة الدم والروح	بطيء الحركة دل على حاجة القلب هواء بارد لينة الالة دل على رطوبة البدن بارد العرق دل على برودة الدم والروح
بطيء الحركة دل على حاجة القلب هواء بارد لينة الالة دل على رطوبة البدن مختلف الزمان دل على سوء الحال	بطيء الحركة دل على حاجة القلب هواء بارد لينة الالة دل على رطوبة البدن مختلف الاجزاء دل على سوء الحال	بطيء الحركة دل على حاجة القلب هواء بارد لينة الالة دل على رطوبة البدن مختلف غير منتظم دل على اختلال حال	لينة الحركة دل على رطوبة البدن متواتر السكون دل على ضعف قوة الحيوانية خالي دل على قلة الدم والروح
لينة الالة دل على رطوبة البدن متواتر السكون دل على ضعف قوة الحيوانية بارد العرق دل على برودة الدم والروح	لينة الالة دل على رطوبة البدن متواتر السكون دل على ضعف قوة الحيوانية مختلف الزمان دل على سوء الحال	لينة الالة دل على رطوبة البدن متواتر السكون دل على ضعف قوة الحيوانية مختلف الاجزاء دل على سوء الحال	لينة الالة دل على رطوبة البدن متواتر السكون دل على ضعف قوة الحيوانية مختلف غير منتظم دل على اختلال حال

متواتر السكون

متواتر السكون دل على ضعف قوة الحيوانية خالي دل على قلة الدم والروح	متواتر السكون دل على ضعف قوة الحيوانية خالي دل على قلة الدم والروح	متواتر السكون دل على ضعف قوة الحيوانية خالي دل على قلة الدم والروح	متواتر السكون خالي دل على قلة الدم والروح
بارد العرق دل على برودة الدم والروح	مختلف الزمان دل على سوء الحال	مختلف الاجزاء دل على سوء الحال	مختلف غير منتظم دل على اختلال حال
خالي دل على قلة الدم والروح بارد العرق دل على برودة الدم والروح مختلف الاجزاء دل على سوء الحال	خالي دل على قلة الدم والروح بارد العرق دل على برودة الدم والروح مختلف الاجزاء دل على سوء الحال	خالي دل على قلة الدم والروح بارد العرق دل على برودة الدم والروح مختلف غير منتظم دل على اختلال حال	بارد العرق دل على برودة الدم والروح مختلف الزمان دل على سوء حال مختلف الاجزاء دل على سوء الحال
بارد العرق دل على برودة الدم والروح مختلف الزمان دل على سوء الحال مختلف غير منتظم دل على اختلال حال	مختلف الزمان دل على سوء الحال مختلف الاجزاء دل على سوء الحال مختلف غير منتظم دل على اختلال حال	طويل دل على كثرة الحرارة شاهق دل على كثرة الحرارة	ضيق دل على قلة الرطوبة قوي القرع دل على شدة قوة الحيوانية
طويل دل على كثرة الحرارة شاهق دل على كثرة الحرارة	ضيق دل على قلة الرطوبة سريع الحركة دل على شدة حاجة القلب	طويل دل على كثرة الحرارة شاهق دل على كثرة الحرارة	ضيق دل على قلة الرطوبة صلبة الالة دل على يبس البدن

tarikhema.org

BLANK PAGE

Dr. CARO
19 ISFAHAN 35
MINASIAN

طويل دل على كثرة الحرارة شاهق دل على كثرة الحرارة	ضيق دل على قلة الرطوبة متفاوت التكوين دل على شدة الجوع	طويل دل على كثرة الحرارة شاهق دل على كثرة الحرارة	ضيق دل على قلة الرطوبة ممتلى دل على كثرة الدم والروح
طويل دل على كثرة الحرارة شاهق دل على كثرة الحرارة	ضيق دل على قلة الرطوبة حار العروق دل على حرارة الدم والروح	طويل دل على كثرة الحرارة شاهق دل على كثرة الحرارة	ضيق دل على قلة الرطوبة مختلف الزمان دل على سوء حال
طويل دل على كثرة الحرارة شاهق دل على كثرة الحرارة	ضيق دل على قلة الرطوبة مختلف الاجزاء دل على سوء حال	طويل دل على كثرة الحرارة شاهق دل على كثرة الحرارة	ضيق دل على قلة الرطوبة مختلف غير منتظم دل على اختلال
ضيق دل على قلة الرطوبة قوى القرع دل على شدة قوة الحيوانية	شاهق دل على كثرة الحرارة سريع الحركة دل على شدة حاجة القلب لهواء بارد	ضيق دل على قلة الرطوبة قوى القرع دل على شدة قوة الحيوانية	شاهق دل على كثرة الحرارة صلبة الالة دل على يبس البدن

pdf.tarikhema.org

DR. CARO
19 ISFAHAN 35
MINASIAN

بسم الله الرحمن الرحیم وبه ثقتی

الحمد لله رب العالمین ؛ والصلوة والسلام علی خیر خلقه محمد وآله الطاهرین

قال الشیخ رحمه الله الجملة الاولی من الفن الثانی فی النبض ؛ بدانکه طالب
هر علمی را لازم است که تصور آن علم را اولا بوجه ما کرده باشد تا طالب
آن علم تواند نمود والا طالب مجهول مطلق خواهد بود وآن محال است
وتصور هر علمی موقوف است بتصور موضوع آن علم زیرا که امتیاز علوم
از یکدیگر حاصل نمیشود مگر بامتیاز موضوعات آنها چنانکه در فن
منطق مبرهن است وچونکه این جمله در علم نبض است وموضوع
این علم نبض است از این جهة شیخ ابتداء بتعریف نبض نموده است
وگفته است النبض حرکة من اوعیة الروح مؤلفة من انبساط وانقباض

لتدبیر

لتدبیر الروح بالنسیم ودر بعضی نسخها لتبرید الروح است بدانکه تحقیق
این حد موقوف است بتقدیم چند مقدمه اول در اثبات حرکت
شکی نیست که حرکت محسوس است زیرا که مشاهد است که اجسام
بعد از سکون متحرک وبعد از تحرک ساکن میشوند وهر محسوسی موجود است
زیرا که معدوم غیر محسوس است پس حرکت موجود است اگر کسی
بگوید که از وجود حرکت وجود جزء لایتجزی لازم می آید زیرا که اگر
حرکت موجود باشد خالی از این نیست که در حال یا در استقبال
یا در ماضی موجود خواهد بود وشک نیست که وجود آن در استقبال
وماضی نخواهد بود زیرا که استقبال وماضی معدوم اند وحرکت
در آنها معدوم است وحال آنکه ما حرکت را موجود فرض کرده ایم
پس وجود آن در حال خواهد بود ووجود حرکت در حال از دو
بیرون خالی نیست زیرا که حرکت واقع در حال منقسم است یا غیر
منقسم اگر منقسم باشد پس جزء اول آن در ماضی وجزء ثانی
در استقبال موجود خواهد بود بالبدیهه وآن محال است پس باقی
ماند عدم انقسام حرکت وعدم انقسام حرکت مستلزم عدم انقسام

زمان و مسافت است و علم انقسام مسافت وجود جوهر فرد است
زیرا که مسافت و زمان و حرکت مطابق یکدیگرند در جواب میگوییم
که حرکت در حال موجود است و منقسم است بالقوه نه بالفعل
زیرا که انقسام حرکت تابع انقسام مسافت و زمان است و
انقسام آنها بالقوه است نه بالفعل مقدمه دویم در بیان ماهیت
و حقیقت حرکت بدانکه حکما از برای حرکت تعریفهای مختلف کرده اند
و چون بعضی آنها از لغت عربی بفارسی بی انصافی بود ذکر هر یک را
بلغت عربی اولا نموده قال افلاطون الحرکة عبارة عن کون
الشیء فی امر من الامور بحیث یکون حال فی کل آن یفرض مخالفا
لحالة قبل ذلک الآن و بعده و چون در این تعریف لفظ آن و قبلیت
و بعدیت مذکور است و ادراک معانی این الفاظ موقوف است
بادراک زمان و ادراک زمان موقوف است بادراک حرکت
زیرا که زمان منتزع از حرکت فلک است پس در این تعریف
دور لازم می آید و جواب گفته اند که آن و قبل و بعد از امور بدیهیه
جلیه است و احتیاج بتعریف ندارد و قال ایضا فی تعریفها انها خروج

عن المساوات

عن المساوات یعنی در آنات قبل و بعد و حال شیء متحرک مساوی
در یک حال نباشد و احوالش مختلف شود زیرا که شیء متحرک
در دو آن بر یک حال و بر یک نسق نیست و مآل این تعریف
راجع بتعریف اول است و قال فیثاغورث الحرکة هی الغیریة
و این هم نزدیک بتعریف بدو تعریف افلاطون است و بعضی
از حکمای متقدمین گفته اند الحرکة عبارة عن خروج الشیء من
القوة الی الفعل علی سبیل التدریج یعنی شیء متحرک اخراج کند
آنچه را که در آن بالقوه است بسوی حالت دیگر که آن عبارة
از فعل است آن قوه باشد بر سبیل تدریج و قال ارسطو الحرکة
کمال الاول لما هو بالقوة من حیث هو بالقوة مقدمه سیم در بیان
آنکه حرکت در چند مقوله از مقولات عشر واقع میشود و بیان آنکه
حرکت بعض از کدام یک از مقولاتست که حرکت در آنها واقع میشود
بدانکه حرکت در چهار مقوله از مقولات واقع میشود و آنها این
و وضع و کم و کیف است و اما حرکت اینی عبارتست از حرکت
مکانی یعنی حرکت نقله اما حرکت وضعی عبارتست از تبدل نسب اجزای

متحرک قیاس بخارج آن شیء یا قیاس بداخل آن مثل حرکت جسم
مستدیر بر مرکز خودش و حرکت نشسته هرگاه برخیزد یا هرگاه
بنشیند اما حرکت کمی عبارتست از حرکت شیء بسوی ازدیاد یا بسوی
نقصان اما ازدیاد مثل نمو و سمن و تخلخل و اما انتقاص
مثل ذبول و هزال و تکاثف اما حرکت کیفی عبارتست از حرکت
در کیفیات مثل جسم سرد هرگاه گرم شود یا جسم گرم هرگاه سرد شود
و این قسم را استحاله میخوانند بعد از تمهید این مقدمات بدانکه شک
نیست که حرکت نبض از این حیثیت که عارض میشود در جرم شریان
یعنی متحرک نفس جرم شریان باشد حرکت در کم و کیف نخواهد
بود اما از حیثیت امتلاء و خلاء عرق نبض یا از حیثیت تبرید
و تسخین آن متحرک بحرکت کمی و کیفی میشود چنانچه بعد از این
مذکور خواهد شد لیکن محل نزاع در این هنگام حرکت جرم شریان است
پس باقی ماند حرکت این و وضع بعضی از اطباء حرکت نبض را
حرکت اینی میدانند چنانچه گفته اند النبض حرکة مکانیة تتحرک بها
القلب و العروق الضوارب بالانبساط و الانقباض لتعدیل

الحرارة

الحرارة الغریزیة دایما الروح الحیوانی و تولید الروح النفسانی
و بعضی حرکت وضعی میدانند چنانکه گفته اند النبض حرکة وضعیة
للشرایین قبضا و بسطا لتعدیل الروح بالنسیم و اخراج فضلاته و
قائلین بحرکة وضعی رد کرده اند قول قائلین بحرکت اینی را بانکه
حرکت اینی عبارتست از تبدل ایون متحرک در هر آنی از آنات
یعنی اینی که در این آن دارد غیر از اینی باشد که در آن سابق داشته است
پس حرکت اینی صادق خواهد بود بر آبی که در کوزه سر پوشیده
باشد بحیثیتی که مجموع سطح ظاهر آب و چیزی غیر از سطح باطن
کوزه حاوی نباشد و آن آب حرکت کند از مکانی بمکانی بتوسط
کوزه هر چند آب از مکان خودش که کوزه باشد اعم از آنکه مکان
عبارت از سطح باشد یا بعد مجرد باشد خارج نشده است
زیرا که ایون نفس آب معتدل شده است و همچنین صادق
خواهد بود بر حرکات مکانی مثل حرکت نفس کوزه و حرکت ماشی
و غیره که خارج میشود از امکنه خود و شک نیست که حرکت
نبض از قسم اول نیست یعنی از قبیل حرکت آب در کوزه نیست

پس از قسم ثانی خواهد بود که حرکت مکانی باشد که آن عبارتست از خروج
متحرک از مکان خودش و آن هم باطل است زیرا که نبض هرگاه منبسط
شود متسع میشود مکانش و هرگاه منقبض میشود منضیق میشود
مکانش و خارج از مکان خودش نمیشود بلکه در مکان خود
حرکت میکند و مراد از حرکت وضعی همین است که متحرک در مکان
خودش حرکت کند و از مکان خودش خارج نشود بحیثیتی که
مبدل شود وضع اجزای آن متحرک نسبت بخارج یا داخل
پس محقق شد که حرکت نبض حرکت وضعی است نه اینی و تحقق
مطلب آنست که قائلین بحرکت مکانی نمیگویند که شریان بجمیع اجزائه
از مکان خودش خارج میشود چنانچه مذکور شد و این مذهب
باطل است چنانکه بیاید بعد از تمهید این مقدمات بدانکه حرکت
مطلق بمنزله جنس بعید است از برای نبض و یکی از حرکات واقعه
در مقولات اربعه بمنزله جنس قریب است از برای آن یعنی از حیثیت
امتلاء و خلاء حرکت کمی جنس قریب نبض است و از حیثیت برودت
و سخونت حرکت کیفی جنس قریب است از برای نبض و همچنین آن دو مقوله

دیگر

دیگر و چونکه نظر بحیثیات مختلفه هر یک از حرکات واقعه در مقولات
اربعه جنس قریب از برای نبض میتواند باشد شیخ علیه الرحمة تعیین
قریب از برای نبض نکرده است و بجنس بعید اکتفا کرده است
چنانکه گفته است النبض حرکة من اوعیة الروح پس حرکت بمنزلهٔ
جنس بعید شد در تعریف از برای نبض زیرا که جمیع حرکات را
شامل است و باقی تعریف بمنزلهٔ فصل نبض مقدمه در بیان
اموری که حرکت بدون آنها موجود نمیشود بدانکه هر حرکتی را
لازم افتاده است شش امر تا آن حرکت موجود شود اول مبدأ
حرکت مثل برودت در آبی که شروع میکند آب از برودت در سخونت
بتدریج ثانی منتهی حرکت مثل سخونتی که منتهای حرکت است ثالث
فاعل حرکت مثل آتش در مثال مذکور رابع آنچه حرکت در آن واقع
میشود در کیف در مثال مذکور خامس محل حرکت مثل آب در مثال
مذکور سادس غایت حرکت مثل تلطیف و تبخیر آب در مثال
مذکور و شیخ در تعریف نبض اشاره بمجموع هر شش کرده زیرا
که نبض حرکت است و هر حرکتی بدون این شش امر موجود نمیشود

اوّل مبدأ حرکت نبض در حال انبساط وسط نبض است یعنی مرکز
عرق شریان و در حال انقباض سمت مقابل مرکز یعنی محیط عرق
شریان دویم منتهای حرکت نیز در حال انبساط محیط و در حال
انقباض مرکز است سیم فاعل حرکت نبض قوّه ایست که قلب و شرایین
بسبب آن قوّه حرکت میکنند و تحقیق این مطلب بعد از این مذکور
خواهد شد چهارم آنچه حرکت نبض در آن واقع میشود و آن احد
مقولات اربع است بنا بر اختلاف حیثیاتی که مذکور شد و مجموع
این چهار ضمن از عبارت مؤلفه من انبساط و انقباض معلوم
میشود پنجم محل حرکت نبض و آن اوعیه روح است ششم
غایت حرکت نبض و آن تدبیر روح است بنسیم بارد و این دو
در تعریف صریحا مذکور است مقدمه پنجم در بیان انکه هر متحرکی
محرّکی میخواهد غیر از خود بدانکه هر متحرکی محتاجست بمحرّکی غیر از خود
اما احتیاجش بمحرّک خود پس بجهت انکه خالی از این نیست که با نفس
حرکت باعث حرکت میشود یا جسم متحرک یا امری خارج سوای
نفس حرکت و سوای جسم متحرک اما نفس حرکت باعث حرکت نمیتواند
باشد

باشد بجهت انکه توقف شیء بر نفس لازم آید پس باعث حرکت یا جسم
متحرک یا جسم متحرک خواهد بود یا امری خارج جسم متحرک نیز نمیتواند
باشد زیرا که هرگاه جسم متحرک من حیث انه متحرک باعث حرکت
شود لازم آید که شیء واحد من حیث انه شیء واحد هم قابل و هم فاعل
و این محال است پس باید محرّک هر حرکتی امری خارج باشد سوای
خودش هر چند با حیثیتی باشد که جسم از این حیثیت که محرّک است
غیر از آن حیثیتی است که متحرّک است و بدلیل دیگر هرگاه نفس جسمیت
باعث حرکت باشد باید جمیع اجسام متحرک باشند زیرا که جمیع
اجسام در جسمیت مشترکند پس باید در حرکت مشترک باشند و
جسمی ساکن نباشد و این خلاف است پس ثابت شد که هر متحرکی
احتیاج دارد بمحرّکی غیر از خود مقدمه ششم در بیان انکه محرّک
حرکت نبض چه چیز است بدانکه چون این مقدمه در بیان محرّک
نبض است و محرّک نبض قوه حیوانیست یا قوه طبیعی یا ارادی
بنا بر اختلافی که در مذاهب هست چنانچه خواهد شد لهذا
واجب نمود که ذکر اجناس و انواع قوی کرده شود و این مطلب

منحصر است بر چند فصل فصل اول در بیان تعریف قوه بدانکه قوه در عرف
عام عبارتست از حالتی که حیوان بسبب آن حالت مصدر افعال شاقه
تواند شد و ضد آن ضعف است و از برای این قوه مبدئیست و لازمی
اما مبدأ آن قدرتست و قدرت عبارتست از بودن حیوان بحیثیتی
که هرگاه خواسته باشد فعلی از آن صادر شود و هرگاه نخواسته
باشد مصدر فعلی نباشد و ضد قدرت عجز است و اما لازم قوه آنست
که زود و بسهولت از چیزی منفعل نشود زیرا که اگر از چیزی زود
منفعل شود و از فعل خود باز ماند هر آینه ضعیف و عاجز خواهد
بود و از برای قدرت هم لازمیست که عبارت از امکان است زیرا که اگر
از قادر حصول فعل ممکن نباشد هر آینه عاجز خواهد بود پس بنا
بر فرض وجود قدرت لازم افتاده است مر قادر را امکان حصول
فعل از آن و الا قادر نخواهد بود بعد از تمهید این مقدمات بدانکه
قوه در عرف خاص عبارتست از لازم قدرت یعنی امکان حصول فعل
از قادر و بعبارة اخری چون که صحیح است از قادر که هرگاه خواهد
فعلی از او صادر شود و هرگاه نخواهد نشود پس آن فعل مقدور قبل

از حصول

از حصول در محل امکان خواهد بود و آن عبارتست از قوه در عرف
خاص و فعل عبارتست از حصول آن فعل بالقوه مثل آنکه صبی را
میگویند شاب بالقوه است و بعد از حصول شباب میگویند شاب بالفعل است
و این امکان را قوه فاعلی مینامند اگر امکان حصول باشد و قوه منفعله
میگویند اگر امکان حصول انفعال باشد و بنا بر هر تقدیر فعلیت آن فعل
یا انفعال بالقوه کمال اول است از برای آن قوه و هرگاه بوجود آن
فعل امری ثانیا مترتب شود آن کمال ثانی خواهد بود از برای آن قوه
چنانکه در حکمت مبرهن است و چون محقق شد که این قوه بمعنی امکان
فعل است از قادر پس لازم افتاده است بالبدیهة مر آن قادر را که بسبب
آن حالت مبدأ صدور تغییر در حال از احوال خودش تواند شد و الا
قادر بر اظهار کمال خود نتواند بود یعنی هرگاه حالتی در آن نباشد که بسبب
آن حالت مبدأ تغییر در حال غیری تواند شد هر آینه آنچه در آن بالقوه است
بالفعل نتواند نمود پس آن حالت را که مبدأ تغییر است در غیر هر نحو که باشد
قوه میخوانند و آن تغییر را فعل مثل قوه غاذیه و نامیه که مبدأ تغییر اند
در غذا از برای بقای شخص و همچنین سایر قوای دیگر که بعد مذکور خواهد

شد و مراد از قوه در این هنگام اینست چنانکه تعریف کرده اند قوه را
باینکه القوه مبدأ التغییر من اخر فی اخر من حیث هو اخر و قید
من حیث هو اخر از برای آنست که آنچه سبب مبدأ تغییر میشود
باید مغایر آنچه قبول تغییر میکند باشد و الا لازم آید که قابل و مقبول
از جمیع جهات واحد باشند و این محال است پس باید مبدأ از آن
حیثیتی که مبدأ تغییر است مغایر باشد با قابل تغییر از این حیثیتی
که قابل تغییر است اما هرگاه از بعضی حیثیات متفق باشند و
از حیثیت فاعلیت و قابلیت مختلف محال نیست مثل طبیب هرگاه
نفس خود را معالجه کند و از این حیثیت که معالج و معالج یک شخص اند
متفق اند و این حیثیت که معالج نفس طبیب است و معالج نفس و
بدن آن هر دو باهم مختلف اند فصل دویم در تقسیم اجناس قوی و ارواح
بدانکه اجناس قوی و ارواح نزد اطبا سه جنس است اول جنس قوای
نفسانی دویم جنس قوای طبیعی سیم جنس قوای حیوانی زیرا که افعالی
از قوی صادر میشود یا باشعور است صادر میشود یا بی شعور اما
اولی که باشعور باشد عبارتست از قوه نفسانی و ثانی که بی شعور

باشد

باشد خالی از این نیست که یا مختص است بحیوان یا اعم است از حیوان
و غیره اول قوه حیوانی است و ثانی قوه طبیعی و بوجه دیگر یا قوی
متفنن اند در احوال یا غیر متفنن یعنی با یک فعل از یک
قوه صادر میشود یا بیشتر اول قوه نفسانی است اگر باشعور
باشد قوه طبیعی است و اگر بی شعور باشد و ثانی که غیر متفنن
باشد قوه حیوانیست زیرا که از قوه حیوانی غیر از حیات فعلی
صادر نمیشود بنا بر مذهب اطبا و تحقیق این مطلب بعد از این
مذکور خواهد شد بدانکه خلاف کرده اند در اینکه از قوای
طبیعیه اکثر از فعل واحد صادر میشود یا نه بعضی بر آن رفته اند
که قوه طبیعی متفنن در احوال نیست و بعضی گفته اند که هرگاه
اعراض و آلات قوه واحده طبیعیه مختلف شود افعالش نیز
مختلف میشود و تحقیق این مطلب بیاید انشاء الله اما قوی
نزد فلاسفه یا باشعور است یا بی شعور و هر یک از این دو
یا متفنن اند در افعال یا غیر متفنن پس مجموع چهار قسم
باشد اول باشعور متفنن دویم بی شعور متفنن سیم باشعور

غیر متفنن چهارم بی شعور غیر متفنن اما اول نزد فلاسفه
قوه حیوانیست و نزد اطبا قوه نفسانی و ثانی نزد فلاسفه
قوه نباتیست و نزد اطبا قوه طبیعیست و ثالث نزد فلاسفه
قوه فلکیست و چون طبیب من حیث انه طبیب بحث از افلاک
نمیکند از قوه فلکی ساکتست و رابع نزد فلاسفه قوه طبیعیست
اگر در بسایط باشد مثل ناریه و هوائیه و مائیه و ارضیه و خاصیتست
اگر در مرکبات باشد مثل تبرید افیون و تسخین فرفیون و نزد اطبا
قوه حیوانیست پس نزد فلاسفه قوه حیوانی و نفسانی یک قوت است
و نزد اطبا دو قوه است و چون این مبحث بنص است و بنای
کلام بر اقوال اطبا است لهذا گفت و گوی ما در سه جنس است از قوی
بدانکه کثیری از فلاسفه و همه اطبا و جالینوس اجماع کرده اند
باینکه از برای هر یک از قوی عضو رئیس علیحده هست که معدن
آن قوه است و افعال آن قوه از آن عضو صادر میشود بنا بر این
گفته اند که قوه نفسانی معدن و مصدر افعالش دماغ است
و قوه طبیعی چونکه دو نوع است نوعی که غایتش حفظ شخص و تغذیه
و تنمیه

و تنمیه آنست که آن عبارتست از قوه متصرفه در امر غذا از برای
رسانیدن ابدان بنهایت نشو و نمایی که لایق بحال آنهاست مسکن
این نوع از قوه طبیعی کبد است و افعالش از کبد صادر میشود و
نوع دیگر که غایتش حفظ نوع است و آن عبارتست از قوه متصرفه
در امر تناسل از برای جدا کردن جوهری از امشاج بدن و تصویر
و تحدید آن باذن پروردگارش مسکن این نوع از قوه طبیعی و مصدر
افعالش انثیانست و قوه حیوانی و آن عبارتست از قوتی که تدبیر امر
روح حیوانی بکند و مستعد کند روح حیوانی را هرگاه بدماغ
برسد از برای قبول حس و حرکت و افعالی که از احیاء صادر
میشود مسکن این قوه و مصدر افعالش قلب است لقا بزعم
فلاسفه یعنی ارسطاطالیس گفته است که مبدأ جمیع این قوی
روح قلبیست که عبارت از روح حیوانی باشد اما این اعضا
رئیسه که مذکور شد مبادی ظهور افعال آنها میباشد و تحقیق
این معنی در فصل قوه حیوانی مذکور خواهد شد فصل سیم
در بیان قوه حیوانی و روح حیوانی و در امر آن چند مطلب است

مطلب اول در تعریف روح و قوه حیوانی بدانکه بعد از آنکه غذا را
کبد جذب میکند و از آن اخلاط اربعه بهم میرسد همچنانکه از اجزاء
کثیفه اخلاط اعضا متولد میشود همچنین از اجزاء لطیفه
بجهة تبخیر حرارت جوهر لطیف بخاری بهم میرسد که آن روح است
و نزد اطبا کبد معدن تولد اخلاط است که از اجزاء کثیفه
آنها اعضا متکون میشوند و قلب معدن و مبدأ تولید
روح حیوانیست و این روح بعد از جدوث در قلب قوه
هست که بسبب آن قوه اعضا و نفس این روح حیوانی
مستعد قبول قوای نفسانی و غیره میباشند مثل حس و حرکت
و سایر قوای دیگر و قوای نفسانی حادث نمیشوند نه در روح
و نه در اعضا مگر بواسطه این قوه که در روح قلب میباشد و این
قوه عبارت از قوه حیوانیست پس خلاصه تعریف قوه حیوانی
این است که قوه بسبب حادثه در روح حادث در قلب که بسبب
آن قوه اعضا و نفس روح قلبی مستعد قبول قوه نفسانی و سایر
قوای دیگر میشوند و روح حیوانی عبارت از روحیست که حامل

DR. DABO 19 ISFAHAN

ومرکب این قوه است مطلب ثانی در حقیقت ارواح بعد از تبیین
معنی روح بدانکه اجماع کرده اند جمیع اطبا و فلاسفه که ارواح
مراکب قوی اند مثلا روح حیوانی مرکب و حامل قوه حیوانیست
و روح نفسانی مرکب و حامل قوه نفسانیست و روح طبیعی
مرکب و حامل قوه طبیعیست و حرکت قوی بجانب اعضا بسبب
مراکب و حوامل ایشان است که ارواح باشند مثلا هرگاه روح
حیوانی از قلب حرکت کرد بجانب دماغ قوه حیوانی هم بمتابعت
آن داخل دماغ میشوند و بسبب قوه حیوانی قبول قوای نفسانی
میکند و همچنین هرگاه قدری از روح نفسانی از دماغ که مرکب
قوه ابصار باشد وارد جلیدیه میشود و سبب رؤیت میشود
و همچنین قوه سامعه و شامه و لامسه و سایر قوای دیگر اما
خلافی است میان ایشان در این مطلب که آیا روح حیوانی
متولد است از اجزاء لطیف اخلاطی که بسبب حرارت متبخر
شده اند یا از هوای مستنشق جالینوس رفته است بر اینکه روح
متولد است از هوای مستنشق و دلیل آن بر این مطلب آنست

که مسلم است میان ما و جمیع فلاسفه و اطبا که روح حامل
قوی است و حرکت قوی از اعضاء رئیسه بغیر آنها بسبب حرکت
ارواح است چنانچه مذکور شد پس ما می بینیم که هرگاه کسی امساک
نفسش بکند مدة طویلی هلاک خواهد شد و سبب هلاکت آن نیست
مگر ضعف و عجز روح از حمل قوی و نقل آنها از اعضاء رئیسه
باعضاء مرؤسه و سبب ضعف و عجز روح چیزی نیست مگر
نرسیدن هوا که ماده و مولد روح است بروح و این دلیل باطل است
بدو وجه اول آنکه ما میگوییم که روح متولد است از بخار لطیف
اخلاط و سبب هلاک کسی که امساک نفس بکند نرسیدن هوای
مستنشق است بروح اما از این جهة که هوا مصلح و معدل
مزاج آنست و هرگاه هوای بارد بالنسبة بحرارت روح بروح نرسد
و تعدیل مزاج و قوام روح نکند هر آینه روح بجهة حرارت شدیده
که در آن هست محترق میشود و احتراق روح باعث هلاکت میشود
و از این جهة رنگ محنوق بعد از خناق سیاه میشود پس معلوم
شد که مزاج روح مطلق قابل حمل و نقل قوی نیست بلکه روح

مدبر

مدبر بهوای بارد قابل حمل و نقل قوی است و تا هوا تعدیل نکند
حمل و نقل قوی از آن صادر نمیشود چنانچه روحی که در قلب است
تا بدماغ نرسد و افاضه مزاج ثانوی بآن نشود قبول قوای
نفسانی نمیکند و همچنین روح باصره تا از دماغ بجلیدیه
نرسد ابصار حاصل نمیشود همچنین است روح تا بهوای بارد
بالنسبة بحرارت ذاتی خود شرمدبر نشود قابل حمل و نقل
قوی نمیشود وجه ثانی آنکه ما می بینیم که غذا بخوردن غذا
و کثرت استفراغات ضعیف میشوند و چون مرکب قوی از روح است
ضعف قوی متفرع است بضعف ارواح پس ارواح بخوردن
غذا و استفراغ ضعیف میشوند و هرگاه مولد روح هوا باشد
باید بخوردن غذا و استفراغات عنیفه آنها ضعیف نشوند زیرا
که ماده روح که هوا باشد آنا فآنا بآن میرسد اعم از آنکه غذا
باو برسد یا نرسد پس بایست قوی نیز ضعیف نشوند و این
خلاف محسوس است پس حق مطلب آنست که فلاسفه در باب
روح گفته اند که روح بخاریست لطیف که متولد است از دمی که وارد

میشود آنا فانا در بطن ایسر قلب زیرا که بطن ایمن مشغول است
بجذب دم از کبد اما هوای مستنشق بلطافه روح و معدل آنست
از برای آنکه نفوذ بفرماید روح را بواسطه شرایین در جمیع اعضا
و منزله هوای مستنشق از برای روح منزله ایست از برای دم
چنانچه آب باعث تعدیل قوام و کیفیت و سبب تنفیذ دم میشود
در اعضا همچنین هوا باعث تعدیل قوام و کیفیت و سبب تنفیذ
روح میشود در اعضا پس معلوم شد که دم مرکب روح است
و روح مرکب قوی است پس هرگاه قوی از عضوی بعضو حرکت
میکند اول دم لطیف که حاصل روح است بآن عضو حرکت
میکند بتحریک قوه حیوانی یا طبیعی یا ارادی و بعد از آن روح
بمتابعت دم حرکت میکند و بعد از آن قوه مودعه در آن روح
بمتابعت آن روح حرکت میکند پس مقدم است حرکت دم بر روح
و مقدم است حرکت روح بر قوة و تقدم اینها تقدم بالذات است
و الا تقدم زمانی ندارد و در زمان همه یکدفعه باهم حرکت میکنند
مثل حرکت ید و مفتاح بدانکه اطبا گفته اند ارواح سه قسم است
یک قسم

یک قسم حیوانی و آن متولد میشود در قلب و از آنجا منبعث میشود
بسایر اعضا و حمل قوی حیوانی میکند بسایر آنها و یک قسم طبیعی
و آن متولد میشود در کبد و از آنجا منبعث میشود و حمل و نقل قوی
تبعیت میکند بسایر اعضا و یک قسم نفسانی و آن متولد میشود
در دماغ و از آنجا منبعث میشود و حمل و نقل قوای نفسانی میکند
بسوی بعضی از اعضا که ذی حس و حرکت اند زیرا که بعضی از اعضا
حرکت ندارند مثل عظم و شعر اگر شعر از جمله اعضا باشد و
ظاهر که شعر از جمله اعضا نیست مطلب ثانی در اثبات قوه حیوانی
بدانکه خلاف است میان اطبا و فلاسفه در وجود و عدم
قوه حیوانی فلاسفه قوه حیوانی را بنحوی که اطبا موجود نمیدانند
و اطبا اثبات آن نموده اند باین دلیل ما می بینیم عضو مفلوج
و خدر با وجود آنکه قوی نفسانی که حس و حرکت باشد در آن
اعضا مفقود است آن اعضا حیوة دارند و میت نیستند
و قوه حیوانی در آنها سار است و قوی طبیعیه بوساطت قوة
حیوانی و روح حیوانی مشغول افعال خود مثل تغذیه و تنمیه

وغیره هستند زیرا که دست مفلوج اگر حیات نداشت بایست
متعفن شود و ناخن و موی آن نمو نکند اما قوهٔ نفسانی از ظاهر
افعال خودش که حس و حرکت باشند باز مانده است بجهت مانعی
که حایل شده است میان مبدأ قوی نفسانی که دماغ باشد و قوه
حیوانی که در آن عضو ماؤف هست و هرگاه آن مانع رفع شود
حس و حرکت آن عضو عود میکند زیرا که آن قوه که مهیّ
عضو است از برای قبول حس و حرکت عبارتست از قوهٔ حیوانی
باشد بایست که اگر قوهٔ حیوانی باقی نبود هر آینه بایست قوهٔ
نفسانی هرگز عود نکند چنانکه در عضو میّت که قوهٔ حیوانی در آن
مفقود است دیگر هرگز قوای نفسانی در آن عضو عود نمیکند زیرا
که آن قوه که قابل قوای نفسانی است که قوهٔ حیوانی باشد از آن عضو میّت
مفقود است پس معلوم شد که قوهٔ حیوانی موجود است و مغایرست
با قوهٔ نفسانی و مهیّ اعضاست از برای قبول قوهٔ نفسانی زیرا
که بفقدان قوهٔ حیوانی و نفسانی مفقود میشود و دیگر عود نمیکند
و بفقدان قوهٔ نفسانی قوهٔ حیوانی مفقود نمیشود و باز عود میکند
چنانکه

چنانکه مذکور شد اگر کسی بگوید که در عضو مفلوج و خدر آنچه
باقی میماند از قوی بعد از فقدان قوهٔ نفسانی آن قوهٔ غاذیه است
نه قوهٔ حیوانی و قوهٔ غاذیه باعث عدم تعفیس و تغذیه و
تنمیه آن عضو است و مهیّ آن عضو است از برای آن
عود قوهٔ نفسانی و هرگاه قوهٔ غاذیه عضو مفقود و باطل
شود آن عضو میّت است و متعفن میشود و دیگر قبول
حس و حرکت نمیکند در جواب میگوییم هرگاه قوهٔ غاذیه
از این حیثیت که قوهٔ غاذیه است بدون قوهٔ دیگر باعث
حیات و مهیّ اعضا از برای قبول حس و حرکت باشد پس
هر آینه نباتات هم بایست مستعد قبول حس و حرکت باشند
زیرا که قوهٔ غاذیه در ایشان هم موجود است پس معلوم شد که باعث
حیوة و مهیّ اعضا از برای قبول قوهٔ نفسانی قوه ایست سوای
قوهٔ غاذیه و آن عبارتست از قوهٔ حیوانی مطلب رابع در بیان
محل و مبدأ و منبع قوی بعد از اثبات قوهٔ حیوانی بدانکه قوهٔ
حیوانی اول قوه ایست که در روح حیوانی که عبارتست از روح حاصل

در قلب باشد حادث میشود باجماع جمیع اطبا و فلاسفه و بعد از برای
ارسطاطالیس روح حیوانی که در قلب است بسبب قوه حیوانی قبول
اسعه نفس کلی و مبدأ اول میکند و بسبب قبول نفس کلی معدن و مبدأ
جمیع قوی نفسانی میشود و جمیع قوی در روح حیوانی حاصل در قلب
حادث میشود اما اولا بجهة فقدان الآت و اعضاء رئیسه که بمنزله
الآتند از برای روح حیوانی قادر بر اظهار کمالات خود نیست و بعد
از آنکه قدری از آن روح حیوانی قلبی در تجاویف دماغ حاصل شد
قبول مزاجی میکند که بسبب آن مزاج افعال قوه که اولا در آن مودع
و موجود بود اظهار کند و همچنین هرگاه قدری از آن در کبد و قدری
از آن در انثیین حاصل شود قدرت بر اظهار افعال خود بحسب امزجه
مختلفه بهم میرساند و نزد اطبا و جالینوس در روح حیوانی در قلب قوه
غیر از قوه حیوانی عادت نیست و بعد از آنکه قدری از آن روح حیوانی
در تجاویف دماغ حاصل شد و مزاج ثانوی بر آن افاضه شد مستعد
قبول نفس میشود که آن نفس مبدأ قوای نفسانیست و همچنین در کبد
و در انثیین پس فرق میان کلام ارسطاطالیس و جالینوس اینست

که جالینوس

که جالینوس اعضاء رئیسه را که قلب و دماغ و انثیین باشد مسکن
و مبدء قوه حیوانی و نفسانی و طبیعی و قوه متصرفه در امر غذا
از برای بقای نوع میداند یعنی هر یک از قوی مختص بیکعضو از اعضای
رئیسه اند و ارسطاطالیس مسکن و مبدأ جمیع قوی را روح حیوانی
حادث در قلب میداند و اعضاء رئیسه را مصدر افعال و آلات
میداند از برای روح حیوانی قلبی چنانکه معدن و مبدأ حس و
حرکت نزد اطبا دماغ است اما از برای هر یک از قوی حساسه
علیحده هست که مصدر افعال آن قوه است و مسکن و مبدأ
آن قوه نیست مگر قوه باصره که منبعش دماغ است و مصدر
افعالش عضو بصر است و همچنین قوه سامعه که مبدأ و معدنش
دماغ است و مصدر افعالش عضو سمع و چون دلیل طرفین طولی
دارد و این مختصر قابل آن نیست بدانکه اطبا میگویند که این قوه
حیوانی همچنین که مبدء اعضاست از برای حس و حرکت همچنین
مبدأ حرکت جوهر روح بسوی اعضای غیر قلب زیرا که اگر چنین
نباشد روح حیوانی از قلب نخواهد گذشت و مبدأ حرکت قلب است بقبض

و بسط از برای تنفس بنسیم بارد و تنفی روح از فضول پس این قوه از این
حیثیت که قبول قوه نفسانی میکند قابل خواهد بود و از این حیثیت
که باعث حرکت میشود قابل خواهد بود و از این حیثیت که باعث
حرکت میشود فاعل خواهد بود و از این حیثیت که شعور و اراده
ندارد بآنچه از آن صادر میشود شبیه است بقوه طبیعه و از این
حیثیت که متفنن است در افعال زیرا که حرکات متضاده
که عبارت از قبض و بسط باشد از آن صادر میشود شبیه است
بقوه نفسانی و این قول مخالف است با آنچه پیشتر در تقسیم قوی
مذکور شد که قوه حیوانی متفنن در افعال نیست مگر آنکه
از برای رفع مخالفت در میان قولین گفته شود که قوه حیوانی
قوه ایست که باعث حیوة جمیع اعضا باشد و از لوازم این معنی
تحریک روح حیوانیست بجمیع اعضا و از لوازم تحریک
روح حرکت انقباضی و انبساطی قلب و شرایین است پس قوه حیوانی
متفنن در افعال نیست بلکه یک فعل که افاده حیوة باشد از آن
صادر میشود و باقی افعال از لوازم آن یک فعل اند مثل آب که طبیعتش

تقتضی

اقتضای قرار در مرکز خودش میکند و این یک فعل است اما حرکات
متضاده از آن صادر میشود زیرا که اگر تحت ارض باشد میل
بعلو میکند و اگر فوق الارض باشد میل بسفل و وجه دیگر میتوان
گفت که نظر باختلافی که کرده اند که محرک قلب و شرایین کدام یک
از قوی است بعضی محرک قلب و شرایین را قوه حیوانی میدانند و بعضی
طبیعی و بعضی نفسانی چنانچه بتفصیل مذکور خواهد شد پس
احتمال دارد که آنجماعتی که محرک قلب را قوه طبیعیه یا نفسانیه
میدانند قوه حیوانی را متفنن در افعال ندانند و تقسیم قوی را
بطریقی که سابق مذکور شد کرده باشند اما آنجماعتی که محرک قلب را
قوه حیوانی میدانند قوه حیوانی را متفنن در افعال بدانند و تقسیم
قوی را بنحو دیگر کرده باشند سوای تقسیمی که مذکور شد و چونکه
غضب و خوف و هم و امثال اینها عارض این قوه میشوند و این
قوه از آنها منفعل هر چند مبدأ آنها قوی دراکه باشد منسوب کرده اند
آنها را باین قوه فصل رابع در قوی طبیعیه بدانکه بعضی از قوی
طبیعیه خادمه اند و بعضی مخدومه اما مخدومه دو جنس است

یک جنس آنست که تصرف میکند در غذا از برای بقای شخص
و مصدر افعال این جنس دو نوع میشود یک نوع غاذیه
و نوعی دیگر نامیه و غاذیه با خوادمش خدمت میکنند
نامیه را و جنسی دیگر آنست که تصرف میکند در غذا از برای بقای
نوع و مصدر افعال این جنس اینتین است و این هم دو نوع است
یک نوع مولده و نوع دیگر مصوّره و مولده و مصوّره خدمت
میکنند غاذیه و نامیه را و نوع دیگر از قوی است که خادم
غاذیه است و آن را مغیّره می نامند و قوه مغیّره عبارت
از قوه ایست که تغییر غذا بدهد یعنی شبیه کند غذا را بعضو
متغذی و اثبات وجود مغیّره کرده اند باینکه در عضو مبروص
و مسکوت با وجود آنکه غاذیه با خوادمش مثل جاذبه و ماسکه
و غیره هست اما چون مغیّره مفقود است بجهة مرضی که باعث
بطلان آن قوه شده است غذا شبیه بعضو متغذی نمیشود پس باید
ورای قوه غاذیه قوه دیگر باشد که آن عبارت از مغیّره باشد
و مغیّره دو قسم است مغیّره و مغیّره ثانی چنانچه در مکانش
مذکور است

مذکور است و اما خادمه چهار قوه اند که خدمت غاذیه را میکنند
اول جاذبه دویم ماسکه سیم هاضمه چهارم دافعه و
این چهار قوه را خدمت میکنند کیفیات اربعه که آن حرارت
و برودت و رطوبت و یبوست باشد بعضی از این چهار کیفیت
مجموع آن چهار قوه را خدمت میکنند مثل حرارت که بدون
آن افعال آن چهار قوه تمام نمیشود و بعضی بعضی را چنانکه
در موضعش مذکور است فصل خامس در قوای نفسانی
قوه نفسانی نزد اطبا عبارتست از قوه ذی شعور که متفنن
در افعال باشد باراده و نزد فلاسفه غیر از این است چنانکه
گفته اند النفس کمال اول لجسم طبیعی ای ذی حیاة بالقوه و تحقیق
این مطلب در موضعش مذکور است بدانکه قوه نفسانی اولاً
منقسم میشود بدو جنس جنس اول قوه مدرکه و جنس ثانی
قوه محرکه اما قوه مدرکه نیز دو نوع میشود نوع اول قوه
مدرکه در ظاهر و نوع دویم قوه مدرکه در باطن اما مدرکه
در ظاهر پنج است اول قوه باصره دویم سامعه سیم شامه

چهارم ذایقه پنجم لامسه اما قوه مدرکه در باطن نیز پنج است
نزد فلاسفه و سه است نزد اطبا اول حس مشترک دویم خیال
و این دو قوه را اطبا یک قوه میدانند از برای آنکه در موضع
مشترک کنند زیرا که هر دو در بطن مقدم از دماغ اند و سبب
اتحاد این دو قوه نزد اطبا آنست که چون این دو قوه در موضع
مشترک کنند پس هرگاه مرضی عارض آن عضو شود که محل این دو قوه
هست هر دو از فعل خود باز میمانند هرگاه مرض زایل شود باز
افعال هر دو صحیح میشوند لهذا هر دو را یک قوه گرفته اند زیرا
که طبیب من حیث انه طبیب غرضش حفظ صحت حاصله است
و استرداد آنست هرگاه زایل شده باشد و هرگاه این دو قوه
متحد باشند غرض طبیب حاصل میشود سیم مفکره است بنا
بر مذهب فلاسفه و بنا بر مذهب اطبا مفکره دویم قوی است
و مکان این قوه بطن وسط دماغ است چهارم واهمه است و
پنجم حافظه بنا بر مذهب فلاسفه اما بنا بر مذهب اطبا
این دو قوه یک قوه اند و هر دو با هم سیم قوی اند زیرا که هر دو

محل حس مشترک مقدم بطن دماغ است و محل خیال مؤخر آن پس اتحاد حیثیتی نخواهد بود

در مکان

در مکان که بطن مؤخر از دماغ باشد مشترک کنند اما قوه محرکه
آنست که منشئ میکند اوتار را و مسترخی میکند آنها را و مکان
این قوه عصبی است که متصل است بعضله محرکه از برای هر عضوی
از اعضای متحرک و مبدأ مجموع این قوی نفسانی اراده است
و مبدأ اراده شوق است این بود آنچه محتاج بودیم بذکر آن از مبحث
قوی ربنا اتمم نعمته بالخیر والسلامة بعد از تبیین اقسام قوی
بدانکه در این مقدمه لابدیم از ذکر اقسام حرکت زیرا که بعضی
گفته اند که حرکت شریانی حرکت قسریست و بعضی گفته اند
حرکت تبعیه است چنانچه بعد بتفصیل مذکور خواهد شد
بدانکه حرکت چهار قسم است حرکت ارادی حرکت قسری
حرکت عرضی حرکت طبیعی زیرا که هر حرکتی یا تابع حرکت
متحرکی غیر خود هست یا نیست اول حرکت عرضی مثل حرکت
جالس در سفینه و این قسم را حرکت تبعیه نیز میخوانند و ثانی
حرکت بالذاتست و چون هر حرکتی را متحرکی غیر از خود میباید
چنانکه گذشت پس محرک حرکت ذاتی یا در خارج آن جسم

متحرک موجود است یا در نفس آن جسم متحرک اول حرکت قسری است
مثل سنگی که بسوی فوق انداخته باشند و ثانی که محرک حرکت
در نفس جسم متحرک موجود باشد خالی از این نیست که ذی شعور
بوده است در وقتی از اوقات یا نه اول حرکت ارادیست مثل
حرکت حیوانات بیمین و شمال و ثانی حرکت طبیعیست
مثل حرکت سنگی که از اعلی نازل باشد باسفل بعد از تمهید این
مقدمات بدانکه اطبا اجماع کرده اند در اینکه حرکت قلب مؤلف
از انبساط و انقباض است و در این خلاف نیست و در محرک آن
نیز اجماع کرده اند که قوه حیوانیست مگر قوشی که گفته است محرک
قلب قوه ارادیست اما در حرکت شریان و محرک آن اختلاف
کرده اند بدانکه شک نیست که بعد از آنکه دست بر وی نبض گذاشته
میشود احساس میشود که شریان یکدفعه مرتفع میشود و با انگشتان
میخورد و یکدفعه منخفض میشود و از انگشتان غایب میشود
بنا بر این مقدمه یا حرکت شریان مؤلف است از ارتفاع و انخفاض
فقط بدون اتساع و ضیق یعنی بطریق توتیر چنانکه سابقا مذکور

DR. OARO 19 ISFAHAN 35 MINASIAN

شد

شد و این مذهب بعضی از اطباست یا مؤلف است از اتساع
و ضیق یعنی حرکت انبساطی و انقباضی بدون ارتفاع و انخفاض
مجموع عرق یعنی عرق از مکان خودش بجمیع اجزائه خارج و
داخل نشود بلکه در مکان خودش حرکت انقباضی و انبساطی
بکند و این مذهب اکثر اطباست با آنکه مؤلف باشد از هر دو
حرکت یعنی هم بطریق توتیر حرکت کند و هم بطریق انبساط و
انقباض و احدی اختیار این مذهب نکرده است و بر هر تقدیر
خلاف کرده اند که آیا حرکت شریان تابع حرکت قلب است
یا نه یعنی بعد از آنکه قوه حیوانی تحریک قلب میکند شرایین
هم بمتابعت قلب حرکت میکنند یعنی بحرکت عرضی با آنکه
شرایین بمتابعت قلب حرکت نمیکنند و در نفس شرایین قوه
هست که محرک آنهاست مذهب ثانی مختار جالینوس است
و بنا بر مذهب جالینوس نیز خلاف کرده اند در قوه محرکه
نبض پس بعضی گفته اند که همچنانکه قوه محرکه قلب قوه حیوانیست
همچنین قوه محرکه نبض نیز قوه حیوانی اما بالشخص نیز مباینست

با قوه محرکه قلب و بالنوع متحد است با آن و این نیز مختار جالینوس است
و بعضی گفته اند قوه محرک نبض هم بالشخص و هم بالنوع متحد است
با قوه محرکه قلب و بعضی گفته اند قوه محرکه نبض قوه حیوانی
نیست مطلقا بلکه طبیعیست یعنی طبیعت بنفسی اقتضای
تحریک نبض میکند و بعضی گفته اند که محرک نبض نه قوه حیوانیست
و نه قوه طبیعی بلکه بقوه جاذبه روح و دافعه آن نبض حرکت
میکند یعنی در روح قوه جاذبه و قوه دافعه هست که بسبب آن
نسیم بارد و دفع فضلات میکند پس هرگاه جذب نسیم نمود لازمش
افتاده است انبساط نبض و همچنین انبساط قلب و هرگاه دفع
فضلات کرد لازمش افتاده است انقباض نبض و قلب پس در نبض
و قلب قوه نیست که باعث تحریک آنها بشود و بنا بر جمیع این
مذاهب منبسط و منقبض میشود نبض با انبساط و انقباض
قلب نه بسبب انبساط و انقباض قلب یعنی حرکت انبساطی
نبض با حرکت انبساطی قلب در یک زمان و در یکدفعه واقع
میشوند و همچنین حرکت انقباضی هر دو در یکزمان و در یک
دفعه

دفعه واقع میشوند نه اینکه حرکت انبساطی و انقباضی نبض بسبب
و متابعت حرکت انبساطی و انقباضی قلب باشد زیرا که در جمیع
این مذاهب قوه محرکه نبض غیر از قوه محرکه قلب است و اما
قائلین بمذهب اول که حرکت شریان بمتابعت قلب باشد یعنی
قوه علیحده در نبض موجود نباشد و شرایین بمتابعت قلب
حرکت عرضی بکنند نیز دو فرقه شده اند فرقه اول میگویند که
حرکت قلب و شرایین بطریق مد و جزر است یعنی هرگاه قلب
منبسط نبض منقبض میشود و هرگاه قلب منقبض شود نبض
منبسط میشود زیرا که هرگاه قلب منبسط شود روح و دمی
که در نبض است میل میکند بجانب قلب و داخل فضای قلب
میشود پس نبض منقبض میشود و هرگاه قلب منقبض روح و دمی
که در قلبست میل میکند بجانب فضای نبض و داخل نبض میشوند
پس نبض منبسط میشود و این مذهب اکثر قدماست و قرشی نیز اختیار
مذهب کرده و گفته است این حق است و فرقه ثانیه میگویند
حرکت نبض از برای قلب بطریق طبیعه است یعنی هرگاه قلب منقبض

میشود نبض نیز بمتابعت آن منقبض میشود و هرگاه قلب منبسط
میشود نبض هم بمتابعت آن منبسط میشود مثل حرکت درخت
هرگاه بیخش حرکت کرد فروعش نیز حرکت میکند و این مذهب
قلیلی از اطباست پس مجموع مذاهب در این باب مذهب است
تفصیل اول آنکه حرکت نبض بطریق توتیر باشد یعنی بطریق
صعود و نزول بدون انبساط و انقباض و محرک این قسم نیز
میتواند قوه حیوانی باشد مطلقا یا قوه طبیعی باشد یا بمتابعت
قلب حرکت کند و چون این مذهب باطل است شقوق و مذاهب
متفرعه بر آن نیز باطل است چنانکه مذکور خواهد شد دویم آنکه
حرکت نبض بطریق انقباض و انبساط باشد سیم آنکه محرک نبض
بنا بر اینکه حرکت نبض حرکت انبساطی و انقباضی باشد قوه حیوانی
باشد مطلقا اعم از اینکه متحد باشد با قوه حیوانی محرک قلب بالشخص
و بالنوع یا مختلف باشد بالشخص و متحد باشد بالنوع و این مذهب جالینوس است
چهارم آنکه محرک نبض قوه طبیعیه است پنجم آنکه محرک نبض جاذبه
و دافعه روحست ششم آنکه محرک نبض قلب است یعنی شریان بمتابعت

قلب

DR. OARO 19 ISFAHAN 35 MINASIAN

قلب حرکت عرضی میکنند بدون آنکه قوه در جرم عرق باشد که محرک
نبض باشد و این هم میتواند بطریق جزر و مد باشد و این
مختار قرشی است و گفته است که محرک قلب قوه ارادی است
و حرکت انبساطی نبض طبیعی است و حرکت انقباضی آن
قسری است و حرکت قلب و شریان بطریق حرکت جزر و
مد است و می تواند بطریق حرکت تبعیه باشد یعنی قلب و
نبض یکدفعه منبسط شوند و یکدفعه منقبض مثل حرکت
شاخهای درخت بمتابعت حرکت اصل درخت پس از برای
هر یک از این مذاهب یک دلیل مذکور میشود با اجوبه آن
و اختیار حق در میان آنها کرده میشود بعون الله تعالی
اما قائلین بانکه حرکت نبض بطریق توتیر است گفته اند که هرگاه
نبض مؤلف باشد از انقباض و انبساط هر آینه میبایست در حال
انبساط همچنانکه محسوس میشود ازدیاد قطر عمق همچنین محسوس
ازدیاد قطر عرض و همچنین در حال انقباض همچنانکه محسوس میشود
انتقاص قطر عمق همچنین محسوس شود انتقاص قطر عرض و همچنین

نیست که از دیاد و انتقاص قطر عرض در حال انبساط و انقباض
محسوس شود و دلیل بر این علم احساس مخبوبه است و این دلیل
باطل است بچند وجه اول آنکه از ارکاغانیس نقل کرده اند که آن
کفته است از دیاد و انتقاص قطر عرض در ابدان مهزولین مثل
ابدان مسلولین و غیر ایشان بعیان و مشاهده محسوس است دویم
آنکه پوست و کوشت را از روی نبض دور کنند هر آینه مرئی میشود
که نبض در حال انبساط و انقباض در قطر عرض زاید و ناقص میشود
سیم آنچه علامت در شرح قانون کفته است که علم احساس از دیاد
و انتقاص قطر عرض نبض از برای آنست که حرکت عرضی نبض کمتر است
از حرکت عمقی آن زیرا که در فضای عرق شریان دمی است لطیف که
حرارت بر آن مستولی است و روحی که راکب دم است و دم مرکب آنست
و آبی است که بدرقه دم از برای تلطیف و تعدیل آن آمده است
اما دم بجهة آنکه حرارت بر آن مستولی است میل بعلو دارد اما روح
اما روح نیز واضح است که طالب علو است اما آب بجهة برودت
ذاتی بالطبع مایل سفل است پس در نبض جوهری نیست که مایل

بعرض باشد

بعرض باشد از این جهة حرکت عرضی نبض کمتر از حرکت عمقی است
زیرا که هرکاه نبض بقوه که در آنست اعم از آنکه آن قوه حیوانی یا طبیعی
باشد یا آنکه نبض بمتابعت قلب حرکت کند منبسط شود استعلاء
دم و روح و نقل آب آن را مانع میشوند از اینکه کمال انبساط را
در عرض بهم برسانند و همچنین در حال انقباض و علم احساس آن
باین جهة است و من میکویم در کلام علامه بحثی وارد است زیرا
که همچنانکه در فضای نبض جوهری نیست که بعرض باشد همچنین نیز
جوهری نیست که مایل بوسط و مرکز نبض باشد زیرا که دم و
روح مستعلی اند و آب مستسفل پس میباید حرکت انقباضی نبض
نیز کمتر از حرکت انبساطی آن باشد بلکه حرکت انقباضی نیز محسوس
نشود بعلت تعاوق دم و روح از جانب علو و تعاوق آب از جانب
سفل و ثانیا آنکه آبی که در نبض است حرارت بر آن هم مستولیست
زیرا که مخلوط است با دم و آن هم بجهة حرارت باید مایل بعلو باشد
و از این قرار باید نبض هرکز منقبض و منبسط نشود و از زیر
انامل حرکت نکند و اکر منقبض شود آن طرف مقابل انامل که در جانب

عظم ساعد است مرتفع و منخفض شود و این طرف زیرا نامل میل
بمرکز نبض نکند بجهة تعاوق دم و روح و آب حار و هرگاه نبض
منقبض نشود منبسط هم نخواهد شد زیرا که انبساط فرع انقباض است
و بالعکس چهارم آنکه چون ما در حال انقباض مقدار قطر عرضی
نبض را میدانیم چه مقدار است در حال انبساط هم محسوس نمیشود
که چه قدر زیاد میشود و بالجمله جواب صحیح آنست که ادعای تجربه
شما باطل است زیرا که بتجربه ثابت شده است که نبض حرکت عرضی
میکند چنانکه در دو نقص اول گذشت و هرگاه حرکت عرضی
ثابت شد حرکت بطریق توتیر باطل است و حرکت انبساطی
و انقباضی ثابت است اما دلیل قائلین باینکه حرکت نبض مؤلف است
از انقباض و انبساط و محرک آن قوه حیوانیست مطلقا گفته اند
که هر عضوی حرکت میکند بسبب قوه که در آن عضو موجود است
و انواع حرکت در بدن سه قسم است حرکت ارادی و طبیعی
و حیوانی حرکت نبض حرکت ارادی نیست زیرا که اگر حرکت
ارادی میبایست ما شعور داشته باشیم در وقتی از اوقات بآن و عدم

Dr. CARO
19 ISFAHAN 35
MINASIAN

شعور ما

شعور ما دلیل است بعدم اراده ما و همچنین اگر ارادی باشد میبایست
ممکن باشد ما را که سریع کنیم آن را یا بطیء کنیم یا بهیچ حرکت ندهیم
او را یا بالجمله بهر نحو که اراده نماییم تحریک آن بکنیم و عدم امکان
اینها دلیل است بر عدم اراده و حرکت طبیعی هم نیست زیرا که حرکت
طبیعی دو حرکت متضاد نمیتواند باشد پس باقی ماند که حرکت حیوانی
باشد و مراد از حرکت حیوانی در این هنگام یعنی بطریقه اطبا
حرکتیست که بسبب قوه حیوانی در قلب و شرایین بهم میرسد چنانکه
در مقدمه قوی مذکور شد که قوه حیوانی همچنانکه مستعد میکند
اعضا را از برای قبول حس و حرکت همچنین مبدأ حرکت روح
قلبیست بسایر اعضا و مبدأ حرکت قلب و شرایین است و این قوه
عدیم الشعور است و اعتراض کرده است قوشی که قایلست باینکه حرکت
قلب ارادیست یعنی حرکت نفسانی باین دلیل بچند وجه و جوابها گفته اند
از اعتراضات آن لیکن یک منع آنرا که اقوی است از سایر اعتراضاتش
مذکور میسازیم با جواب آن و آن اعتراض آنست که عدم شعور دلیل
بر عدم اراده نیست زیرا که لازم نیست که هر حرکتی که با اراده صادر

شود آن شخص مریدشاعر باشد بآن حرکت و سند این منع آنکه حرکت
اجفان با وجود آنکه ارادیست اغلب اوقات آنست که شعور بتحریک
آن نداریم و دلیل بر ارادی بودن حرکت اجفان آنست که تحریک
آن بحرکت عضله است حرکت عضله ارادیست زیرا که عضله مؤلفست
از عصب و عصب از دماغ روییده است پس مبدأ حرکت جفن
دماغ است و افعال دماغی نفسانیست و افعال نفسانی ارادیست
و جواب از این منع اینست که میگوییم لازم است که هر فعلی از افعال
ارادی که از شخصی مریدصادر شود در وقتی از اوقات آن شخص شعور
بآن داشته باشد و اگر خواسته باشد ترک آن فعل بکند و اگر نخواسته
باشد ترک نکند و اگر چنین نباشد آن فعل ارادی نخواهد بود و این
معنی بدیهی است اما آنچه از سند منع ذکر کرده بود که حرکت اجفان
ارادیست و ما شعور بآن نداریم محض اشتباه است زیرا که حرکت
اجفان ارادی صرف نیست بلکه مرکب است از ارادی و طبیعی
مثل حرکت تنفس و تحقیق این مطلب آنست که حرکت ارادی دو قسم است
یک قسم حرکتیست که محتاج الیها است در حال نوم و یقظه و در حال
شعور

شعور و ذهول و ممکن نیست تفصی از آن مثل حرکت تنفس و قسمی دیگر
آنست که ممکن است تفصی از آن و در همه اوقات محتاج الیها نیست
مثل حرکت قیام و قعود و امثال آن اما حرکاتی که از قبیل قسم اول است
مخلوط است با حرکات طبیعی از برای آنکه چون در حال نوم و در حال
ذهول قوه حرکه ارادیه از فعل خودش باز میماند قوه طبیعیه باعث
تحریک آنها باشد تا بالمره آن اعضا از حرکت باز نمانند مثل حرکت
اعضای تنفس زیرا که عدم حرکت آنها باعث هلاک است و حرکت
جفن هم از آن قبیل است زیرا که ممکن نیست تفصی از آن از برای آنکه
حرکت آن از برای حفظ حدقه است و چگونه از آن قبیل نباشد و حال
آنکه ما هرگاه خواسته باشیم باز میداریم اجفان را از حرکت و براح
و بطی میکنیم آن را پس در حالی که ما شعور داریم بحرکت آنها و باراده
تحریک آن میکنیم حرکتش حرکت ارادیست و در حال ذهول حرکتش
طبیعیست اما حرکاتی که از قبیل قسم ثانی است تحریکش بقوه ارادی
تنها است بدون طبیعی اگر کسی بگوید که بچه جهت آن قسم حرکتیرا که ممکن
نیست تفصی از آن طبیعت صرف نگردانیده اند مثل حرکات طبیعی

دیگر که ممکن نیست تفصی از آن و مرکب کرده اند از ارادی و طبیعی زیرا
که اگر طبیعیه صرفه میکردانیدند کفایت میکرد و در همه احوال
متحرک بود و غرض آنست که این حرکات چون لابد منه است در همه
اوقات و احوال متحرک باشند و این غرض بقوه طبیعیه صرف حاصل
میشد در جواب میگوییم که حرکت طبیعیه صرف کفایت نمیکند زیرا
که مثلا اگر حرکت اعضای تنفس طبیعیه صرف بود و مخلوط از طبیعی
و ارادی نبود هر آینه حیوان قادر نبود بر حبس نفس مدتی طویلی و هرگاه
قادر بر حبس نفس نبود در اغلب اوقات باعث هلاک آن میشد از برای
آنکه در هواهای سمومیه و هواهای اجامی و بطایحی و غبار آلوده
و غیره و غریق در آب و امثال آن هرگاه حیوان ضبط نفس نکند و منع نکند
و منع نکند اعضای تنفس را از حرکت باراده و شعور هر آینه هلاک
خواهد شد بزودی و بی مهلت و همچنین است حرکت جفن در وقتی
که حیوان خواسته باشد محافظت حدقه خود را بکند از امری بادی
هرگاه قادر بر انضمام اجفان نباشد باختیار و اجفان بحرکت
طبیعی صرف حرکت بکنند هر آینه اعمی خواهد شد و همچنین است
در حالی

در حالی که خواسته باشد نگاه کند بچیزی نگاه کردن طویلی هر آینه
آن منفعت که در نظر دارد از ابصار آن چیز بجهة حرکت بی اختیار
طبیعی اجفان باطل خواهد شد پس معلوم شد که ضرور است ترکیب
این حرکات از قوه طبیعیه و ارادیه و بهیچ یک تنها کافی نیست
و اگر کسی بگوید که حرکت اجفان هرگاه مرکب باشد از حرکت ارادی
و طبیعی پس باید در وقتی که قوه ارادی از فعل خودش باز ماند قوه
طبیعی محرک آن باشد لامحاله زیرا که قوه طبیعی از کار خودش
در هیچ حال باز نمیماند پس باید در حال خواب هم اجفان حرکت
کنند و حال آنکه ساکنند در جواب میگوییم خدای تعالی اجفن را
خلق کرده است از برای محافظت حدقه و حرکت آن هم و حرکت
آن هم از برای محافظت حدقه است پس طبیعت جفن اقتضای
محافظت حدقه میکند بجهة قوه که خدای تعالی در آن خلق کرده است
نه اقتضای تحریک و سکون مثل عناصر اربعه که هر یک از ایشان
بالطبع اقتضای کون میکنند و در مکان خودشان و هرگاه قاسری
ایشان را از مکنه خودشان بیرون برد حرکت میکنند بسوی

tarikhema.org

امکنه خودشان پس معلوم شد که طبیعت عنصری اقتضای
کون میکند در مکان خودش نه اقتضای حرکت و سکون
زیرا که اگر اقتضای سکون کند دیگر متحرک نخواهد شد و اگر
اقتضای تحریک کند دیگر ساکن نخواهد شد چنانکه در مکانش
مبرهن است همچنین است حال جفن در حال خواب
زیرا که در خواب آنچه مقتضای طبیعت جفنی است بعمل آمده است
و آن محافظت حدقه است و در حال یقظه همین قسر و باختیار
خودش باز مانده است بجهة انفتاح و بالطبع مایل است بمحافظت
حدقه پس رجوع میکند بآنچه طبعش مایل بآنست که عبارت از تغطی
و تغشی روی حدقه باشد و این حرکت و سکونی که در حال انفتاح
جفن حادث میشود مرکب است از طبیعی و ارادی چنانکه گذشت
اما دلیل قائلین باینکه محرک بنفس قوه طبیعی شریان است
گفته اند که این حرکت ارادی نیست از برای آنچه گذشت و حیوانی
نیز نیست زیرا که قوه حیوانیه وجود ندارد چنانکه در حکمت ثابت است
و قسری هم نیست زیرا که ما نقل کلام در آن قاسر میکنیم و آنچه در این
گفتیم

DR CARO
ISFAHAN
MINASIAN
35

گفتیم در آن نیز میگوییم و حرکت عرضی هم نیست از برای آنچه مذکور
میشود پس حرکت طبیعی خواهد بود و اگر کسی بگوید که از طبیعت
واحد صادر نمیشود الا فعل واحد و حرکات بنفس مختلف است
بجهة انبساط و انقباض در جواب میگوییم که دو حرکت مختلف
از طبیعت صادر نمیشود هرگاه غرض یکی باشد و در حال
واحد باشد اما اگر اغراض مختلف باشد و احوال متفاوت
حرکات متضاده از طبیعت واحده صادر میشود مثل آب
هرگاه قسرا هرگاه از مکان خودش در مکان ارض بیرند میل
بعلو میکند و اگر آن را از مکان خودش بمکان هوا ببرند
میل بسفل میکند و حال آنکه محرک این دو حرکت متضاده
طبیعت است و این اختلاف بجهة اختلاف اغراض و حالات است
و حرکت شریان هم از این قبیل است زیرا که غایت حرکت شریان
تدبیر روح است بنسیم بارد چنانکه غایت و غرض آب تمکن
آنست در مکان و مرکز خودش پس هرگاه روحی که در فضای
شریان است گرم شد و از حد اعتدال روح تجاوز کرد طبیعت

نبضی نبض را منبسط میکند از برای تنفس بنسیم بارد از برای تعدیل
روح و هرگاه قدری از آن روح محترق شد و آن هوای بارد گرم شد
و بخار دخانی در فضای نبض بهم رسید طبیعت نبضی نبض را
منقبض میکند از برای دفع آن روح محترق و آن هوای گرم از برای
تعدیل باقی مانده و این دلیل باطل است و وجه بطلان آنست که میگوییم
حرکت شریان مطلقا قسریست و در شریان قوه محرکه نیست و
قاسر را اختیار میکنیم که بحرکت ارادی یا طبیعی متحرکست مثلا شریان
قسرا بمتابعت قلب حرکت میکند و قلب بقوه طبیعیه یا ارادیه حرکت
میکند و شما در صدد اثبات قوه طبیعیه از برای شریان یا اختیاری
میگوییم که یکی از حرکتهای شریان طبیعی است و آن حرکت انبساط طبیعیست
و ثانی قسریست و آن حرکت انقباضیست و قاسر قلب است و قلب بحرکت
ارادی حرکت میکند چنانکه مختار قرشی است و در سابق ذکر شد
و وجه دیگر بر فساد این قول آنچه شارح قانون علامه شیرازی
ذکر کرده است و گفته است که حرکت طبیعی آنست که حرکت کند بجهة
واحده مثل هر یک از عناصر که میل بمرکز خود دارند و بجهة دیگر

میل

میل ندارد چنانکه در مکانش ثابت شده است که اگر حرکت طبیعی
بدو وجه باشد لازم آید که مطلوب بالطبع مهروب بالطبع باشد
و العکس این محال است و حرکت نبض چنین نیست زیرا که حرکت
انقباض و انبساط بجمیع جهاتست و من میگویم در کلام علامه
دو نظر است اولا آنکه حرکت طبیعی هرگاه در بسایط باشد باید
متحرک باشد بجهة واحده اما در مرکبات ممنوع است و سند منع
قوه نامیه است با وجودی که از قوی طبیعیه است باعث حرکت
اجزای منمی میشود بجمیع جهات دویم آنکه گفته است که حرکت
انبساط و انقباض بجمیع جهاتست و این چنین نیست زیرا که
حرکت انقباض و انبساط نبض بچهار جهة است زیرا که نبض
در طول حرکت نمیکند و هرگاه در طول حرکت نکند حرکت بقدام
و خلف نخواهد کرد پس بچهار جهة دیگر حرکت خواهد کرد که
آن فوق و تحت و یمین و یسار باشد بدانکه صاحب کامله الصناعه
گفته است هرگاه عضله که محرک صدر است منبسط شد منبسط
میکند صدر را و هرگاه صدر منبسط شد بمتابعت آن ریه منبسط

میشود در ریه و جذب میکند قلب هوا را از ریه بعد از آن جذب میکند
عروق ضوارب هوا را از قلب و هرگاه عضله محرک صدر منقبض
شد منقبض میشود بمتابعت آن صدر و بمتابعت صدر ریه و بعد
از آن منقبض میشود عروق ضوارب بجهة قوة فاعله که در مجموع
صدر و عروق ضوارب است از برای انقباض پس بیرون میرود
هوای حار محترق در ریه بدانکه آنچه از کلام صاحب کامل الصناعة
معلوم میشود اینست که مبدا جمیع حرکات قلب و صدر و ریه و
عروق ضوارب بقوه ارادیه است یا مرکب است از قوه ارادی و طبیعی
زیرا که عضله محرک صدر است و باقی حرکات بمتابعت صدر واقع
میشود و حرکت عضله ارادی یا مرکب از ارادی و طبیعی است و آنچه
گفته است که قلب جذب هوا از ریه میکند و در مجموع صدر و عروق
ضوارب قوه فاعله هست از برای انقباض آنها غیر مشخص است
که قوه فاعله که گفته است از کدام یک از انواع قوی است بدانکه
آنچه از عروق ضوارب قریب بقلب اند جذب هوا از قلب میکنند
و آنچه از قلب دورند جذب هوا از مسام ضیقه که در بدن هست

میکنند

میکنند و آنچه از عروق ضوارب متوسط اند میان قرب و بعد جذب
هوا را از هر دو میکنند بچند دلیل اول آنکه اگر همه عروق ضوارب
جذب هوا از قلب بکنند لابد هوای بسیاری وارد قلب میشود
و از آنجا داخل عروق میگردد و دخول هوای بسیار در قلب باعث
فساد مزاج روح قلبی میشود بسبب برودت هوا و باعث رقت
قوام روح میشود و بالجمله باعث هلاک میشود زیرا که چنانچه
منع هوا بارد از قلب باعث هلاک میشود دخول بسیار شدید آن
نیز سبب هلاک میشود پس باید عروق دور از قلب جذب هوا
از خارج بکنند دویم آنکه ما می بینیم که هرگاه کسی لباس بسیار
بپوشد باعث کرب و قلق و اضطراب میشود بحدی که عرق
میکند و سبب این نیست مگر سد مسام ضیقه که از آن عروق
ضوارب جذب هوای بارد میکند و باعث تبرید روح میشود و
هرگاه سد آن مسام شد روح محترق میشود و باعث غلو و
اضطراب میگردد سیم آنکه ما می بینیم که هرگاه شخصی در آب معتدل
در حرارت و برودت فرو رود بحیثیتی که اکثر بدنش را آب فرو

گرفته باشد بعد از ساعتی غلق و اضطراب و کربی در آن شخص
حادث میشود که دیگر در آن آب توقف و مکث نمیتواند نمود و
سبب این کرب و اضطراب نیست چیزی مگر بسته مسام ضیقه
از نفوذ هوا در آنها و احتراق روح بسبب نرسیدن هوا با آن
و قید اعتدال از برای آنست که اگر آب گرم باشد میرسد کسی را
که بگوید که قلق و اضطراب بجهة حرارت آبست و اگر سرد باشد میتوان
گفت که کرب از برای برودت آنست بجهة هر دو حرارت غریزی آن
ظاهر بدن و باطن و احتقان آن در باطن بجهة مضادت آن با برودت
آب و اگر کسی بگوید که این غلق و اضطراب بجهة عدم نفوذ هوا
نیست در مسام ضیقه بلکه بجهة حبس ابخره ایست که آنا فآنا طبیعت
آنها را دفع میکند بتحت جلد و از مسام ضیقه جلد نمیتواند دفع میکند
پس هرگاه آب سد آن مسام ضیقه نمود دفع ابخره نمیشود و عدم دفع
ابخره موجب کرب و اضطرابست در جواب میگوییم که عدم دفع ابخره
موجب کرب نمیشود زیرا که ابخره که در تحت جلد محتبس میشوند و
سبب کرب و اضطراب احتراق روح است در قلب و میان اینها
بعیدست

بعدیست بعید پس باید عدم نفوذ هوا در مسام باعث کرب گردد نه حبس
ابخره این جوابیست که قوشچی گفته از این بحث و من میگویم این
جواب صحیح بدو وجه اول آنکه ما میگوییم که هرگاه ابخره در تحت
جلد محتبس شد و دفع نشد نکایتش بقلب میرسد بجهة آنکه آنا فآنا
ابخره محترقه در قلب و سایر اعضای رئیسه را طبیعت بظاهر
جلد میفرستد و از مسام ضیقه دفع میکند و هرگاه مانعی از دفع
هم رسید قدری از ابخره در تحت جلد محتبس میشود باز طبیعت قدری
دیگر از ابخره را در آن ثانی بتحت جلد ارسال میکند و چون فضای
تحت جلد را ابخره مرسله در آن پر کرده است ابخره لاحقه در مکانی
ابعد از تحت جلد و اقرب بقلب متمرکز میشوند و همچنین آنا فآنا
قدری از ابخره بعد از دیگری بهم میرسد و در مکانی قریب بقلب و بعید
از تحت جلد قرار میگیرند تا آنکه طبیعت از دفع ابخره که در نفس
قلب است بجهة عدم مدفع عاجز میشود و آن سبب اضطراب میشود
دویم آنکه اغلب شرایین در تحت جلد یا قریب بتحت جلد اند پس هرگاه
ابخره در تحت جلد محتبس شد نکایتش بروحی که در شریان هست

بجهة قرب مکانی میرسد و از آنجا نکایتی بجهة اتصال شرایین بقلب
میرسد و این باعث اضطراب میشود و اما جواب صحیح آنست که آب
سد مسام از دفع ابخره نمیکند و سد آنها از نفوذ هوا میکند زیرا
که ابخره را طبیعت قهراً و قسراً از بدن دفع میکند و در نفس ابخره
نیز حرارتی هست که آن معدن و محل خروج است و نیز ابخره از جنس
آب اند زیرا که بخار آبیست لطیف که حرارت تصعید آن کرده است
پس هرگاه بیرون بیاید از تحت جلد آب خواهد بود و نیز آسانست
خروج ابخره بجهة قرب مسافت از تحت جلد تا خارج جلد پس
بهر حال طبیعت ابخره اعم از آنکه در آب باشد یا در خارج آب دفع
میکند بخلاف جذب هوا و نفوذ آن در مسام ضیقه که هرگاه اندک
حایلی بهم رسد مانع میشود از نفوذ هوا در مسام جلدیه بجهة
آنکه از برای هوا قاسری نیست که آنرا انفاذ بفرماید در آن مسام
و بالطبع هم هوا میل بدخول در مسام جلدیه ندارد و مسافت میان
مکان هوا و ظاهر جلد بسیار است زیرا که هوا باید قطع مسافت
آب بکند تا بظاهر جلد برسد مگر آنکه وقتی که حایل نباشد یا حایل

کمی باشد قوه جاذبه شریانی جذب آن میکند و هرگاه حایل بهم رسید
مانع از آن جذب میشود و هوا داخل شریان نمیشود و این مطلب
روشن میشود در حال کسی که لباس بسیار پوشیده باشد با وجود
آنکه بالبدیهه دفع ابخره از مسام ضیقه جلدیه آن میشود یا از غلق
و اضطراب حادث میشود و این دلیل است باینکه عروق ضوارب
جذب از خارج میکند زیرا که در این هنگام سبب اضطراب سد
مسام از دفع ابخره نیست پس عدم نفوذ هوا خواهد بود و منبه
بر بداهت دفع ابخره دو امر است اول آنکه هرچند ملبوسات بسیار
باشد سد مسام از دفع ابخره نمیکند بجهة عدم الصاق حقیقی زیرا
که شکی نیست که الصاق لباس ببدن مثل الصاق آب نیست بآن
دویم آنکه ما می بینیم که لباسی که متصل ببدن است با چند لباس دیگر
که از بدن دور است و بواسطه یکدیگر متصل ببدن گرم میشود
و حرارت در آنها حادث میشود و این دلیل است بر دفع ابخره
و احتباس آنها در بین لباسها و الا بایست سوای آن لباس متصل
ببدن گرم نشود زیرا که حرارت غریزی بدنی این قدر نیست که در چندین

BLANK PAGE

لباس تاثیر کند پس معلوم شد که اندک عایقی باعث سد مسام از نفوذ
هوا در آنها میشود و باعث سد آنها از دفع ابخره نمیشود هر چند
عایق قوی باشد خداوندا مگر انکه عایق نهایت قوة داشته
باشد که باعث سد مسام بالمره شود از دفع ابخره مثل برد بسیار شدید
مکثفی که سد مسام و تجمید جلد بکند که نزدیک بهلاکت باشد
یا انکه کسی را در حبس بگیرند و امثال اینها باعث هلاکت میشود
هم بجهة عدم دفع ابخره و هم بجهة عدم ایصال هوا بروح از مسام
ضیقه جلدیه والله اعلم
بحقیقة الحال

DR. CARO
19 ISFAHAN 35
MINASIAN

tarikhema.org

41

BLANK PAGES

mandegar.tarikhema.org
tarikhema.ir
pdf.tarikhema.org

tarikhema.org

BIANK PAGE

DUGARO
ISFAHAN 35
MINASIAN

foliated 3/7/90 J.A.

mandegar.tarikhema.org
tarikhema.ir
pdf.tarikhema.org

tarikhema.org

UCLA

END OF REEL

PLEASE REWIND

UCLA Reprographic Service

pdf.tarikhema.org